

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Ústav dějin křesťanského umění

Dějiny evropské kultury

Veronika Kateřina Nováková

**Smrt cara Mikuláše II. a její odraz
v soudobém českém prostředí**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.

Praha 2014

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 10.června 2014

Veronika Kateřina Nováková

Bibliografická citace

Smrt cara Mikuláše II. a její odraz v soudobém českém prostředí [rukopis]: Bakalářská práce / Veronika Kateřina Nováková; vedoucí práce: Prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.-- Praha, 2014.-- 79 s.

Anotace

Hlavním cílem bakalářské práce Smrt cara Mikuláše II. a její odraz v soudobém českém prostředí je vytvořit ucelený obraz smrti rodiny posledního ruského cara a jejího promítnutí v tehdejší Československu. Text chronologicky líčí život a vládu Mikuláše II., ale s podrobnějším zaměřením na vraždu všech rodinných příslušníků v červenci 1918. Poslední chvíle carského režimu a jejího panovníka uvádí do kontextu se soudobým českým prostředím. Reflektuje odraz carovy smrti a nástupu nového režimu v českých tiscích, kulturním i politickém životě.

Klíčová slova

Romanovci, Mikuláš II., revoluce, Rusko, ruská emigrace v Československu, Masaryk a ruská otázka, ohlasy ruských revolucí v Československu

Abstract

The main goal of the bachelor thesis „The death of Tsar Nicholas II and its reverberations in contemporary Czech environment“ is to paint a comprehensive picture of the death of the family of Russia’s last Tsar and its reverbations in former Czechoslovakia. The text recounts the life and reign of Nicholas II with a closer focus on the murder of all family members in July 1918. It places the last moments of the Tsarist regime along with its sovereign in the context of contemporary Czech environment. It delves into the reverbations of Tsar’s death and the coming of a new regime in Czech press, and the cultural and political scenes.

Key words

Romanovs, Nicholas II., revolution, Russia, Russian emigration in Czechoslovakia, Masaryk and the Russian question, echoes of the Russian Revolution in Czechoslovakia

Počet znaků (včetně mezer): 149 955

Obsah

Obsah	5
Úvod.....	6
1. Život a vláda	8
1.1. Dynastie Romanovců	8
1.2. Carevič Mikuláš	10
1.3. Vláda	12
1.4. Rodina	18
2. Revoluce a rozsudek smrti.....	23
2.1. Carská rodina v internaci	23
2.2. Jekatěrinburg a smrt	26
2.3. První vyšetřování	30
3. Bezprostřední reakce na ruské revoluce v Českých zemích.....	33
3.1. Ohlas ruských revolucí v českém prostředí	33
3.2. Masaryk a ruská otázka	37
3.3. Ruská emigrace v Československu	40
3.4. Vystoupení českých legionářů v Rusku roku 1918.....	43
4. Smrt carské rodiny v českých publikacích	50
4.1. Zprávy o zavraždění Mikuláše II. v českém tisku.....	50
4.2. České publikace reagující na smrt Mikuláše II.	55
4.3. Překlady zahraničních autorů věnující se pádu a smrti Romanovců.....	61
Závěr	67
Seznam použitých zkratk	69
Seznam literatury	70
Obrazová příloha.....	74
Seznam vyobrazení	79

Úvod

Car Mikuláš II. je neodmyslitelně spojen s nástupem bolševismu v Rusku a současně s jednou z nejkrvavějších tragédií, která kdy postihla evropský panovnický dvůr. Revoluce mu přisoudila přídomek Krvavý, ač ne zcela právem. Mikuláš byl prostý člověk, mírné povahy, ale neschopný řídit tak velkou zemi. Jeho vládu provázela řada nešťastných událostí i spousta nesprávných lidí. Mikulášovy skutky vedl pouze Bůh a manželka, ovlivněná charismatickým Rasputinem. Klid nalézal na svých oblíbených místech a u své velké rodiny – milované Alix a jejich pěti dětí. Na bedrech tohoto politováníhodného muže spočinula veškerá váha rozhodnutí, která zapříčinila pád třistaletého impéria. Z první rodiny Ruska se záhy stala bezbranná loutka nového režimu.

Monografií i líčení závěrečných dnů života posledního ruského cara bylo vydáno mnoho. Od rozpadu Sovětského svazu se téma stalo světově oblíbeným a žádaným. Přispělo k tomu i několikanásobné filmové zpracování nebo záhadně se objevující přeživší členové rodiny. Velkou část života věnoval pátrání po důkazech a informacích o smrti Mikuláše II. ruský autor Edvard Radzinskij. Z archivních materiálů, deníkových záznamů a pamětí očitých svědků sestavil ucelený obraz tohoto panovníka. Tématem se ale zabývaly i desítky dalších autorů z celého světa.

Tato bakalářská práce si neklade za cíl zabývat se biografií a vládou posledního ruského cara. Jejím hlavním zaměřením je poprava příslušníků rodiny Romanovců v roce 1918 a okolnosti s ní spojené. To vše představit v kontextu s tehdejší českým prostředím. Téma by mělo zahrnovat například ruskou emigraci nebo československé legionáře. Jedním z hlavních námětů jsou také v českých zemích vydané publikace, zabývající se koncem starého režimu v Rusku.

Předně bude představena osobnost Mikuláše II., významné mezníky jeho vlády a carská rodina. Ústřední část se již bude zabývat internací Romanovců na Sibiři a rozsudkem smrti nad celou rodinou. V těchto kapitolách se budu snažit nastínit dobu posledních Romanovců a představit postavy i události, na něž navazují závěrečné oddíly práce.

Dále bude věnována pozornost českému prostředí: ohlasům ruských událostí ve společnosti i politice, reprezentované T. G. Masarykem. Dvě kapitoly se také budou dotýkat přítomnosti československých legionářů na Sibiři v době romanovského zajetí

nebo ruských uprchlíků v Československu. Poslední část shrne česká vydání knih, brožur a novinových článků věnujících se smrti cara a změně ruských režimů.

Přínosem by měl být širší pohled na reakci českého prostředí na problematiku Ruska v letech 1917-1918. Seznámení se s vlivy, kritikou i sympatiemi vůči revolučním událostem v zemi „slovanského bratra“. Dále shrnutí literatury, která bezprostředně reagovala na smrt ruského cara a pád jeho režimu, navíc vydaná na našem území. V neposlední řadě také zjištění, zda i český tisk přinesl zprávy o popravě Mikuláše II. a v jakém časovém odstupu od samotné události.

1. Život a vláda

1.1. Dynastie Romanovců

Romanovci byli jednou z vládnoucích dynastií, které po staletí řídily chod Evropy i celého světa. Poprvé se výrazně objevují na scéně dějin v roce 1613, kdy je zvolen zemským sněmem nový car Michail Romanov.¹ Pro Rusko 17. století je on a jeho nástupce Alexej ztělesněním změn a to v různých sférách života. Jestliže se první půlstoletí vlády Romanovců neslo stále v duchu tradic a car Michail jednal s opatrností a rozvahou, tak ve druhé polovině století Alexej vystupuje již mnohem jistěji a více si vědom svého postavení. Přesto to však na tehdejší poměry byl dobrotivý a silně věřící člověk, pro jehož vládu je charakteristická zbožnost a střídmost, kterou vyžadoval i od svých poddaných. Oba panovníci jsou ale stále osobnostmi doznívajícího ruského středověku a pouhou předzvěstí příchodu cara-reformátora Petra I. Byl nejmladším Alexejovým synem. Přes nepříznivý počátek svého nástupu k moci, kdy faktickou vládu držela ve svých rukou jeho nevlastní sestra Sofie, se díky převratu stal Petr v roce 1689 spoluvládcem Ruska a po smrti bratra Ivana i samoděržavným carem. Petrova vláda trvala přes 35 let a charakterizoval ji slovy: „*Vystoupili jsme ze tmy na světlo*“.² Tradiční ruská izolace byla díky němu prolomena a Petr Veliký otevřel zemi okno do Evropy. Po jeho smrti nastává v Rusku století imperátorek, které jen nakrátko a nijak výrazně přerušili tři carové. V roce 1730 vymřel rod Romanovců po meči.³

Jednou z velkých žen na ruském trůně byla Petrova dcera Alžběta. Nebyla sice silnou panovnicí, ale z hlavního města říše Petrohradu, vytvořila symbol ruské nádhery a její vládu lze pojmenovat jako epochu „*alžbětinského baroka*“.⁴ Po její smrti koncem roku 1761 vymírá dynastie i po přeslici. Ještě během své vlády však ustanovila svým nástupcem synovce Petra holštýnsko-gottorpského, který nastoupil na trůn jako Petr III. a dynastie tak nese od roku 1762 jméno Holstein-Gottorp-Romanov. Nejpozoruhodnější ženou v dějinách Ruska se však nestala romanovská velkokněžna, ale německá princezna Sofie Zerbstská, budoucí carevna Kateřina II. Veliká, která nahradila na trůně svého neschopného manžela Petra III. Za její vlády se země v evropském kontextu stala jednou z dominant novodobého vývoje. Do století devatenáctého vstupuje Rusko po krátké vládě jejího syna Pavla I. a začíná éra carů Alexandrů a Mikulášů.

---

¹ ŠVANKMAJER / VEBER / SLÁDEK / MOULIS 2002, 68.

² ŠVANKMAJER / VEBER / SLÁDEK / MOULIS 2002, 147.

³ Zemřel car Petr II., vnuk Petra Velikého.

⁴ FEDOROVSKI 2010, 104.

V době svého největšího rozmachu sahalo území Ruska od Polska na západě až po Aljašku na východě. Ve druhé polovině 19. století dospělo i ruské impérium do období velkých modernizačních změn. Jejich ztělesněním byl car Alexandr II., který se svými reformami chtěl přiblížit evropskému západu. Zaostalost státu se projevovala zejména v nevolnictví, jež bránilo Rusku stát se průmyslovou velmocí a zadržovalo případnou pracovní sílu v zemědělském sektoru.⁵

Tak se roku 1861 stal Alexandr II. carem-osvoboditelem ruských rolníků, poté, co podepsal Manifest o zrušení nevolnictví.⁶ Přes veškerou panovnickovu snahu uvést Rusko mezi evropské státy a zreformovat zaostalý ruský život, bylo na něj během jeho života spácháno sedm atentátů a ten poslední úspěšně. Poté, co se vracel z přehlídky v Michajlovské jízdárně, zaútočili na jeho kočár atentátníci z teroristické skupiny narodovolců. Vržená bomba vybuchla až za carovým kočárem. Panovník vystoupil, aby osobně zhlédl celou situaci. To už byl však připraven druhý atentátník a vrhl další výbušninu přímo na cara. Výbuch Alexandra těžce zranil, měl roztržené obě nohy, ale stále byl při vědomí. Jeho doprovod jej místo do nemocnice odvezl do Zimního paláce, kam se záhy sjela i rodina následníka trůnu. Malý Mikuláš, carevičův syn a budoucí car Mikuláš II., později vzpomínal, jak procházel chodbami a pokoji a snažil se vyhnout krvavým skvrnám na podlaze. Chvíli po jeho příchodu car zemřel.⁷

Nyní se novým carem stává Alexandr III. Byl to muž obří postavy, s širokými rameny a velkou silou. Svým vzhledem dokonale splňoval lidové představy o mocném carovi. Nebyl příliš vzdělaný, neboť jeho příprava k vládnutí začala až po smrti jeho staršího bratra. Od něj „zdedil“ i jeho snoubenku, dánskou princeznu Dagmar, pozdější carevnu Marii Fjodorovnu. Spolu měli šest dětí: Mikuláše, Alexandra, který se ale nedožil ani jednoho roku, Georgije, Xenii, Michaila a Olgu. Alexandr, poznamenaný řadou atentátů na jeho otce, ihned zavedl řadu opatření proti terorismu. Policejní režim byl zpřísněn, atentátníci popraveni a carská rodina se kvůli bezpečnosti přestěhovala z hlavního města do menšího venkovského sídla v Gatčině. Především se ale car odvrátil od otcovy reformní politiky. Byl zastáncem autokracie a názoru, že car je vyvolený od Boha. Samoděržaví považoval za posvátnou povinnost panovníka.

---

⁵ LONGWORTH 2008, 207.

⁶ RADZINSKIJ 2007, 168.

⁷ CLAYOVÁ 2008, 95.

Z otcova odkazu respektoval jedině spolek s Francií, přizpůsobení se západní Evropě ale považoval za chybu a raději se držel ruských tradic.⁸

1.2. Carevič Mikuláš

Mikuláš Alexandrovič se narodil 18. května 1868.⁹ Alexandr byl tehdy velmi šťastný, právě s dětmi se projevovala druhá strana jeho osobnosti: citlivý a milující manžel a otec, který neváhá hrát s dětmi jejich hry a smát se jejich žertům. Rodina žila prostě, děti nevyrostaly v přepychu, jak by se dalo očekávat. Car dbal na to, aby nebyly rozmazlené a líné. Spaly na tvrdých polních lůžkách, koupaly se ve studené vodě a snídaly stejnou prostou stravu jako ruský lid.

Malý carevič byl nejprve svěřen do péče vychovatelky, jež ho měla naučit běžné předměty z ruských základních škol. V deseti letech pak začíná jeho řádná výuka, které se ujal generál-adjutant Danilovič.¹⁰ Carevičův učební program a rozvrh pak vytvořil ministr školství Děľjanov.¹¹ Vyučování se skládalo z dějepisu, zeměpisu, chemie a jazyků (ruštiny, francouzštiny, angličtiny, němčiny). Teoretické předměty byly prokládány navíc praktickými, jako byla hudební či výtvarná a zejména tělesná výchova. Mikuláš ale nebyl příliš nadaný žák. Byl sice pečlivý a svědomitě se vzdělával, ale bez patřičného zaujetí či působivých výsledků. Přesto byla příprava na jeho budoucí vládu důkladně nachystána. Přednášet mu přicházeli také osobnosti tehdejšího politického dění v Rusku, zejména Pobědonoscev, starý politik působící už za Alexandra II. a vrchní prokurátor Svatého synodu.

Od sedmnácti let začala careviči vojenská příprava. Z počátku šlo o teoretickou výuku vojenského práva, strategie a taktiky vedení války. Za dva roky definitivně ukončil svá studia a nastoupil na výcvik do carské gardy v Krásném Selu. Začal jako řadový poddůstojník a postupně se měl seznámit s dalšími vojenskými hodnostmi. Nejvyšší byl na svou hodnost poručíka u Preobraženského dělostřeleckého pluku. S vojenským životem byly spojeny i určité radovánky, při nichž se mladý následník seznámil s baletkou Matyldou Krzesiňskou. Stala se jeho milenkou, ale nikdy nezapomněl na svou povinnost vůči zemi, otci ani na svou lásku z dětství, Alix Hesenskou.

---

⁸ DORAZIL 1993, 105.

⁹ VEBER 2000, 18.

¹⁰ Danilovič byl voják se smyslem pro kázeň, z Mikulášových deníků vyplývá, že musel být i velmi cholerický, nazýval ho „Cholera“.

¹¹ HERESCHOVÁ 1996, 12.

Alix byla vnučkou britské královny Viktorie, která ji po smrti matky vychovávala. S Mikulášem se poprvé setkali v roce 1884 na svatbě její sestry Alžběty Hesensko-Darmstadské s velkoknížetem Sergejem Alexandrovičem.¹² Od té doby se objevuje v jeho denících a carevič doufá, že si hesenskou princeznu bude moci vzít. „...*Stále toužím, abych se mohl jednou oženit s Alix H. Už dávno ji miluji, ale má láska je ještě hlubší a silnější od roku 1889, kdy v zimě strávila šest neděl v Petrohradě...*“¹³ Avšak ani tuto dívku nepovažoval Alexandr III. za dostatečnou partii pro následníka ruského trůnu.

Roku 1888 se stala carská rodina obětí železniční havárie, zřejmě zapříčiněné atentátem. Cestovala tenkrát do sídla v Livadii, ale nedaleko Charkova jejich vlak vykolejil. V okamžiku neštěstí se nikomu nic nestalo. Car znovu dokázal svou sílu, když vlastním majestátním tělem udržel střechu vagónu, zatímco jeho žena s dětmi z vlaku unikly. Následky nehody se dostavily až později. Car patrně při tomto hrdinském činu utrpěl vnitřní zranění.¹⁴ Jeho špatné doléčení a vleklé potíže s játry zapříčinily, že Alexandr začal brzy na to slábnout. V tu chvíli si panovník začal uvědomovat, jak málo je jeho syn připravený vládnout.

Zřejmě při pomyslení, že bude Mikuláš najednou vhozen do víru panovnických povinností, změnili Alexandr i Marie Fjodorovna svůj názor na svatbu s hesenskou princeznu. Pro dosud svobodného careviče byla podle nich v tuto chvíli lepší německá nevěsta, než žádná. Navíc v okamžiku carovy smrti a Mikulášova nástupu na trůn by pro něj byla milovaná manželka alespoň nějakou oporou. V dubnu 1894 se v Coburgu konala svatba Alixina bratra Arnošta Ludvíka s Viktorií Melitou Sasko-Coburskou, princeznu z Edinburgu.¹⁵ Na obřad odjíždí i Mikuláš, navíc se souhlasem rodičů požádat Alix o ruku. Společně s ním cestuje strýc Sergej Alexandrovič s manželkou Alžbětou „Ellou“ a kněz! Jeho úkolem je seznámit hesenskou princeznu s pravoslavným náboženstvím. Alix byla silně nábožensky založená, po své matce zdědila sklony k mysticismu a konverze k pravoslaví pro ni představovala nepřekonatelnou překážku. Mikuláš nechtěl na Alix příliš naléhat a snažil se jí poskytnout co nejvíce času k rozmyšlení. Přesvědčit ji, aby se za careviče provdala, se snažila i její sestra Alžběta „Ella“ a další rodinní příslušníci. Den po svatbě Arnošta, 20. dubna, se konečně

---

¹²CLAYOVÁ 2008, 110.

¹³RADZINSKIJ 1993, 28.

¹⁴HERESCHOVÁ 1996, 27.

¹⁵Viktorie Melita byla vnučkou královny Viktorie, s Arnoštem se později rozvedla a provdala se za ruského velkoknížete Kirilla Vladimiroviče.

v Mikulášově deníku objevuje zápis: „*Nádherný, nezapomenutelný den mého života – den mého zasnoubení s drahou, milovanou Alix...*“¹⁶

Brzy po zasnoubení se museli Mikuláš a jeho nastávající rozloučit. V červnu ještě jako snoubenci společně strávili měsíc v Anglii. Po Mikulášově návratu do Ruska se carův stav nadále zhoršoval. Lékaři mu doporučili pobyt v teplém klimatu, a tak se Alexandr odjel léčit do Livadie na Krym. Brzy sem byla povolána i Alix. Deset dní po jejím příjezdu, 20. října 1894, car Alexandr III. zemřel. Mikulášova sestra Olga popsala poslední okamžik s otcem takto: „*Když mu hlava klesla na rameno mé matky, všichni ztuhli. Držela ho ještě chvíli v náručí. Nikdo neplakal. Pak jsme se tichounce zvedli, přistoupili k lůžku a políbili čelo a ruku našeho otce. Potom jsme políbili matku. Každý z nás se pak obrátil k Nickymu a poprvé mu políbil ruku...*“¹⁷

Na nepřipraveného Mikuláše najednou padla tíha povinností a vlády. Už po odchodu z otcovy ložnice pronesl ke svému švagru Sandrovi krutá prorocká slova: „*Nejsem připraven být carem, nikdy jsem nechtěl se jím stát. Co se mnou bude, co bude s Ruskem?*“¹⁸

Mikuláš si do další etapy svého života přinášel i poslední rady svého otce. Ten na něj apeloval, že samovláda je podstatou a jedinečností Ruska, pokud se autokracie zhroutí, zhroutí se i Rusko. Mladý car si vzal jeho slova k srdci a snad žádný následník neplnil otcovy ideje tak loajálně, jako právě Mikuláš II. Neblaze tak ovlivnil celou svou budoucí vládu.

1.3. Vláda

Alix Hesenská záhy po smrti Alexandra III. konvertovala k pravoslaví a přijala jméno Alexandra Fjodorovna. Nikdy se už ale nezbavila nálepky „nevěsty, která přišla za rakví.“ 14. listopadu se slavila svatba. Smutek byl na jeden den přerušen a snoubenci byli oddáni v kapli Zimního paláce. Mikuláš si zapsal do deníku: „*Den mé svatby. Po společné kávě jsem se šel oblékat. Vzal jsem si husarskou uniformu a v půl dvanácté jsem jel s Míšou do Zimního paláce. Na Něvském stálo vojsko. Mamá byla u Alix. Upravovaly se v Malachitovém sále a my jsme pořád čekali. Deset minut po dvanácté se průvod vydal do katedrály, odkud jsem se vrátil jako ženatý muž...*“¹⁹ 14. května 1896 se tradičně v Moskvě konala korunovace nového cara a carevny. Byla to přepychová

---

¹⁶ CLAYOVÁ 2008, 167.

¹⁷ HERESCHOVÁ 1995, 102.

¹⁸ MARY 2010, 27.

¹⁹ RADZINSKIJ 1993, 47.

událost: obřad se konal podle byzantských vzorů, korunovačního průvodu se účastnili vojáci ve slavnostních uniformách, zástup šlechty a vyslanců ze všech koutů Ruska. V ulicích se tísnily tisíce lidí, všichni chtěli vidět cara pomazaného Bohem. Mikuláš byl korunován velkou carskou korunou, která byla v roce 1762 zhotovena pro Kateřinu Velikou.²⁰

Korunovační ceremoniál trval několik dní, „*vyplněných slavnostmi, mšemi, plesy a bankety. Když se slavnosti chýlily ke konci, byla na Chodynském poli, jinak používaném jako vojenské cvičiště, uspořádána slavnost pro veřejnost s pohoštěním a drobnými dárky. Asi čtyři sta tisíc lidí se vrhlo na připravené pamlsky a pohárky s carskými emblémy či podobiznami na dřevěných pultech a v boudách. Dřevěné desky, zakrývající různé výmoly či výkopy po vojácích, nevydržely váhu lidí, propadly se, došlo k panice a při ní byly ušlapány další oběti – odhad mrtvých činil asi čtyři tisíce.*“²¹ Pověřiví Rusové považovali událost za špatné znamení a předzvěst tragické vlády nového cara.

První léta vlády Mikuláše II. jsou spjata s velkou průmyslovou revolucí v Rusku. Počátek tohoto období souvisí se jménem Sergeje Witteho, „*jenž byl v té době ministrem financí (1892-1903) a ze svého ministerstva učinil hlavní agenturu modernizace,*“ přesto měly jeho reformy i sociální dopady: „*chránil velkými cly domácí průmysl, obratně přivedl do země dostatek zahraničního kapitálu a velkými zisky ho zajímal na rozvoji ruského průmyslu... sociální důsledky ho však nezajímaly... Podle dobových zpráv z roku 1897, kdy Witte stabilizoval rubl a kryl ho zlatem, tvořily dělnictvo v továrnách z více než jedné čtvrtiny ženy a děti, pracovalo se 12-14 hodin denně, byly i příklady osmnáctihodinové pracovní doby.*“²² Zájem zahraničních investorů o ruskou měnu i ekonomiku stoupal, Mikuláš vydal zákon o zavedení zlatého rublu, a krytí až do války roku 1914 vysoce převyšovalo množství rublů v oběhu. To pomohlo financovat gigantickou investici na výstavbu Transsibiřské magistrály. Její projekt byl důležitý pro rozvoj ruského hospodářství, ale i kvůli obchodu s Čínou. V letech 1894-1895 vedla Čína s Japonskem válku o Koreu. Z války vyšlo vítězně Japonsko a zajistilo si řadu čínských ústupků. Po protestu evropských mocností – Ruska, Německa a Francie, vrátilo Japonsko Číně Liaotunský poloostrov. Rusko se zavázalo finančně podporovat poraženou Čínu, čímž si zajistilo povolení vystavět dráhu přes Mandžusko a navíc v roce 1896 uzavřeli smlouvu o neútočení, namířenou proti

---

²⁰ HERESCHOVÁ 1996, 40.

²¹ VEBER 2000, 27.

²² ŠVANKMAJER / VEBER / SLÁDEK / MOULIS 2002, 285, 286.

Japonsku. Nakonec ruský car dosáhl i dvaceti pětiletého pronájmu Liaotunského poloostrova s věčně nezamrzajícím přístavem Port Arthur. Pokořování Číny pokračovalo i ze strany evropských mocností až do roku 1900, kdy zde vypuklo tzv. povstání boxerů. To bylo potlačeno a Rusko bylo nuceno opustit Mandžusko s výjimkou teritoria železnice a města Charbinu.²³ Napětí mezi Ruskem a Japonskem vrcholilo i na území Koreje. „*Požadavek, aby Rusko respektovalo suverenitu Koreje, se stal jedním z hlavních bodů japonské zahraniční politiky.*“²⁴ Ministr vnitra Pleve a německý císař Vilém II. poháněli Mikuláše ke vstupu do války. Očekával se rychlý vítězný boj, jelikož ruská armáda měla nad japonskou značnou převahu. Z carova deníku 26. ledna 1904: „*V osm hodin jsem jel do divadla... Po návratu jsem dostal od Alexejeva telegram se zprávou, že dnes v noci zaútočily japonské torpédoborce na naše lodi Cesarevič, Pallada atd., kotvíci v rejdě, a poškodily je. A to všechno bez vyhlášení války?! Bože, stůj při nás.*“²⁵ V únoru byla zničena ruská flotila, v lednu následujícího roku kapituloval Port Arthur. Válka, jež měla posílit ruského ducha a odvrátit revoluci, ji nakonec přivolala. Jediné štěstí, které Mikulášovi toto období přineslo, bylo narození syna a následníka trůnu Alexeje. Po čtyřech dcerách ho „*Bůh tak zjevně obdaril svou milostí...*“²⁶

Další tragickou událostí během vlády Mikuláše II. byl 22. leden 1905. Ten den vyrazilo procesí v čele s popem Gaponem k Zimnímu paláci. Lidé nesli ikony, carovy podobizny a doufali, že mu budou moci předat petici. „*Když průvod s Gaponem v čele dorazil k Zimnímu paláci, pokusily se ho kozácké oddíly obrátit zpátky. Demonstrantů však bylo příliš mnoho a byli pevně odhodláni své stížnosti carovi předat, a tak je karabáče nezastrašily... vojáci už nebyli s to zadržet obrovské zástupy, jež se neustále valily vpřed, takže na místo musely být povolány posily a ve dvě hodiny se i zde začalo střílet. S každou salvou se k zemi skácelo tolik mužů, žen i dětí, že je sanitní vozy, saně a povozy ani nestačily odvážet...*“²⁷ Car tou dobu ani nebyl v Petrohradě, a co se ve skutečnosti stalo, se nikdy nedozvěděl. Toho dne se však pro mnoho lidí už navždy stal Mikulášem „Krvavým“. Rusko zasáhla první revoluce. Množily se stávky, dělnické demonstrace ve městech i rolnické bouře na venkově. Časté byly zejména útoky proti statkářům. Velkou ranou byla i zpráva o vzpouře na křižníku Potěmkin. Pod tíhou

---

²³ HERESCHOVÁ 1996, 70.

²⁴ GILBERT 2005, 55.

²⁵ RADZINSKIJ 1993, 67.

²⁶ RADZINSKIJ 1993, 69.

²⁷ GILBERT 2005, 77.

okolností byl Mikuláš nucen v říjnu 1905 vydat „*Carský manifest zaručující svobodu projevu, svědomí a shromáždování a ustavení voleného shromáždění, Státní dumy, s hrabětem Wittem jako předsedou rady ministrů.*“²⁸ Sestavením nové vlády byl pověřen Witte, přesto se nepodařilo bouře utlumit. Liberálové i sověti odmítli manifest uznat, neboť jej nepovažovali za přínosnou změnu. „*Co je to za revoluci – ptali se řečníci -, když staré zákony platí do vydání nových, když armáda je ve stejných rukou a všichni správní úředníci, včetně gubernátorů, sedí dál na svých židlích?*“²⁹ Koncem roku vypuklo další povstání v Moskvě, při němž „*došlo k hrůznému zločinu: strýček Sergej byl za jízdy v kočáře zabit bombou a kočí byl smrtelně zraněn...*“³⁰ Velkokníže Sergej Alexandrovič byl manželem carevniny sestry Alžběty a všeobecně nenáviděný už od roku 1896, kdy vyšel beztrestně z vyšetřování Chodynské tragédie. Revoluce s sebou však smetla i další osobnost, Sergeje Witteho. Vina za vydání bezvýsledného manifestu padla na jeho hlavu a v květnu 1906 ho car odvolal.

Na scénu nastupuje nová silná postava Mikulášovy vlády – Petr Stolypin. Pocházel ze šlechtické rodiny a díky svým schopnostem rychle stoupal po kariéřním žebříčku. V květnu 1906 se stal ministrem vnitra a už v červenci byl jmenován předsedou vlády. Způsob, kterým se s revolucí vypořádal, ovlivnil patrně i na něj spáchaný atentát 25. srpna t. r. Sám ministr zraněn nebyl, ale vážná poranění utrpěly jeho děti. Hned „*1. září spatřil světlo světa zákon o polních soudech, který poté platil až do 3. května 1907.*“³¹ Tyto vojenské soudy měly právo do 48 hodin řešit politická provinění tvrdými tresty. Během platnosti zákona bylo odsouzeno k smrti několik tisíc osob. Přestože si Stolypin vysloužil za své činy značnou kritiku, podařilo se mu politické nepokoje zastavit. Mezi jeho velké úspěchy patřila například reforma rolnictva. Došlo k migraci obyvatel z hustě osídlených oblastí, kde se nedostávalo půdy pro všechny a rolníci získali možnost za výhodných podmínek hospodářsky využít úrodnou, doposud neobdělávanou zemi ve Střední Asii a za Uralem. Francouzský ekonom Edouard Thiéry napsal: „*Jestliže evropský vývoj bude pokračovat stejným tempem jako v období 1900-1912, pak bude Rusko v polovině století nejvyspělejší evropskou velmocí v politickém, hospodářském i finančním ohledu.*“³² Stolypin chtěl pro svůj program ještě 25 let, dostal jich jen pět. V roce 1911 byl zastřelen v Kyjevské opeře.

---

²⁸ CLAYOVÁ 2008, 224.

²⁹ ŠVANKMAJER / VEBER / SLÁDEK / MOULIS 2002, 296.

³⁰ RADZINSKIJ 1993, 78.

³¹ VEBER 2000, 222.

³² HERESCHOVÁ 1996, 86.

V letech 1912 a 1913 oslavilo Rusko hned dvě velkolepá jubilea. Nejprve se uskutečnila stoletá připomínka bitvy u Borodina, v níž ruská armáda zabránila Napoleonovi v dalším postupu, a o rok později se slavilo třisetleté výročí rodu Romanovců. Nicméně popularita cara a zejména carevny nebyla mezi lidmi vysoká už od příchodu kontroverzního mnicha Grigorije Jefimoviče Rasputina. Tento ruský mužik přišel k carskému dvoru už roku 1905 a byl všeobecně nenáviděn skrz své prostopášnosti a historky, jež kolovaly Petrohradem. Nic z toho však nepřimělo carské manžele vypovědět jej z paláce. Jejich důvodem byl malý následník trůnu trpící hemofilií, na něhož měly mystikovy modlitby nevysvětlitelné účinky. Rasputinův vliv na carevnu se v následujících letech stále více projevoval i v oblasti politiky.

28. června 1914 byl v Sarajevu zastřelen následník rakousko-uherského trůnu František Ferdinand d'Este. Vídeň poslala Srbsku ultimátum. Car zřejmě nepočítal s vypuknutím války tak brzy a snažil se balkánský stát přimět k ústupkům. Srbsko však nemohlo přijmout rakouské požadavky v plném rozsahu a Rakousko-Uhersko jiné kroky k urovnání konfliktu odmítalo. 29. července telegrafoval Mikuláš svému anglickému bratranci Jiřímu V.: „*Píšu Vám v tom nejvážnějším okamžiku. Nevím, co se stane v nejbližších dnech. Rakousko se pustilo do nebezpečné války, která může snadno skončit všeobecným požárem. Je to strašné!*“³³ Toho dne rakouská armáda bombardovala Bělehrad a Rusko vyhlásilo mobilizaci. 1. srpna mu Německo vypovědělo válku, krátce poté se připojilo i Rakousko-Uhersko. „*Ruská veřejnost reagovala na válku jednoznačně, v podstatě slíbila vládě bezpodmínečnou podporu.*“³⁴ To dosvědčuje i text ruského autora Vladimíra Korolenka z roku 1919: „*V takovém stavu úplného bezvládí a panství náhodných lidí zastala Rusko a její vládu největší vojna, jaké kdy viděl svět. Pro nás to nebyla už japonská vojna, která se vybořila na dálném okraji Sibiře. Tentokrát stál nepřítel u samých našich hranic. Proto také ruská veřejnost...zaujala k ní jiné stanovisko, než k válce japonské. Zemstva i města sjednotila se ve svazy. Hosudarstvenná Duma je podporovala, a brzy se ukázalo jasně, že všechna veřejná zřízení poskytnou naší armádě pomoci nenahraditelné a že bez nich nebylo by možná vésti válku.*“³⁵

Pod vlivem prvních nadšení a vlasteneckých idejí zaznamenali Rusové hned na začátku vojenské úspěchy. Už od roku 1915 ale začala ruská armáda ustupovat. Její

---

³³ CLAYOVÁ 2008, 305.

³⁴ ŠVANKMAJER / VEBER / SLÁDEK / MOULIS 2002, 314.

³⁵ KOROLENKO 1919, 38.

početní převaha nestačila na moderní zbraně vyspělých států. Vrchním velitelem vojska byl jmenován velkokníže Nikolaj Nikolajevič, vnuk Mikuláše I. a jedna z největších autorit rodiny. V tu chvíli do děje nejvíce zasáhne „svatý“ muž Grigorij Rasputin. Alexandra si uvědomovala autoritu velkoknížete Nikolaje i to, jakou má díky tomu převahu nad jejím manželem, dokazují to i její dopisy carovi: „*Ačkoli má N. (Nikolaj) velmi vysoké postavení, Ty stojíš výš než on. Našeho Přítel (Rasputina) stejně jako mne rozhořčilo, že N. píše své telegramy, odpovědi gubernátorům atd. Tvým stylem – měl by psát prostě a skromně...*“³⁶ V roce 1915 se k Mikulášovi přes Alexandru donesly zvěsti o spiknutí. Tuto informaci se zřejmě dozvěděla od Rasputina. „*Alix tvrdila, že má v rukou dokumenty dokazující, že Nikolaša (Nikolaj Nikolajevič) se chtěl zmocnit trůnu. Proto musel být odvolán,*“³⁷ píše ve svém deníku velkokníže Andrej Vladimirovič. Mikuláš měl před Nikolajem respekt a obával se situace stát mezi ním a vlastní ženou. Alexandra Nikolaje nenáviděla, zejména kvůli jeho názoru na Rasputina. V dopise manželovi na frontu píše: „*Četla jsem psaní Nikolajovo a jsem úplně rozhořčena. Měl jsi ho přerušit uprostřed řeči a říci mu, jestli se ještě jednou dotkne té věci nebo mne, že ho vypovíš do Sibíře, neboť to hraničí na velezradu!... On (generál Frederichs) a Nikolaša jsou moji nejhorší nepřátelé v rodině...*“³⁸ Mikuláš zvolil jediné možné východisko – sám se stal vrchním velitelem a odjel do hlavního stanu v Mogilevu. Většina členů rodiny to považovala za tragické rozhodnutí. Jediná Alexandra povzbuzovala manželovu volbu a rozhodnost, a mezi řádky plnými něhy ho zahlcovala radami posvěcenými Grigorijem.

Zima 1916-1917 byla neobyčejně krutá a už tak vyčerpané Rusko začalo opět volat po změnách. Znovu se množily stávky a nepokoje. 11. března se vláda pokusila o zakročení vůči levicovým poslancům, čímž situaci ještě zhoršila. Den na to se k nepokojům přidaly i petrohradské vojenské posádky a vláda byla nucena odstoupit. 13. března byl ustanoven prozatímní výbor, pozdější Prozatímní vláda. 15. března Mikuláš abdikoval. „*Ve dnech velikého boje s vnějším nepřítelem, snažícím se téměř tři roky porobit naši zemi, ráčil Hospodin seslati na Rusko další těžkou zkoušku... Při snaze neopustiti milovaného syna našeho postupujeme následnictví trůnu našemu bratru Michailu Alexandroviči a žehnáme mu při vstupu na trůn Státu ruského...*“³⁹ Velkokníže Michail trůn odmítl, velmi dobře si uvědomoval, že by tento akt už Rusko

---

³⁶ RADZINSKIJ 2002, 279.

³⁷ RADZINSKIJ 1993, 135.

³⁸ SLAVÍK 1933, 437.

³⁹ RADZINSKIJ 1993, 173.

nezachránil. Mikuláš zůstal ještě pár dní v Mogilevu, kam za ním přijela jeho matka Marie Fjodorovna. Bylo to jejich poslední setkání. Poté odjíždí za rodinou do Carského Sela.

„Zpráva o pádu carismu byla po celém Rusku přijímána výbuchy radosti. Vojáci v zákopech zpívali Marseillaisu a mávali rudými prapory. V Petrohradě a Moskvě mělo rozjaření podobu velkého masopustu. Lidé, zpití vodkou a zmámení svobodou, se objímali, smáli a plakali jako nikdy, aby oslavili nastolení nové éry. Právě se zhroutil tisíciletý režim a třisetletá dynastie Romanovců patřila minulosti. Lidé dupali po carských orlech a káceli sochy Mikuláše II.“⁴⁰

1.4. Rodina

Po svatbě se novomanželé nastěhovali k carevně vdově Marii Fjodorovně do Aničkovova paláce v Petrohradě. Nebylo to zrovna šťastné rozhodnutí, jak dokazuje ve vzpomínkách carova mladší sestra Olga:

„Ačkoli to zní absurdně vzhledem k velikosti paláce, byl dům doslova přeplněn... I když se mladý car zasnoubil již na jaře, nemyslelo se na to, vyhlédnout nějaké obydlí pro mladé snoubence, kteří se pak tak znenadání vzali. Carevna vdova prostě shledala, že není za potřeby činit nějaká opatření... Nikdo neměl vlastní jídelnu. Všichni jedli v poledne a večer společně ve velkém saloně a v čele tabule seděla carevna vdova Marie. Povolovala mladým manželům, aby ve svých komnatách pouze snídali nebo popíjeli čaj...“⁴¹

Marie a Alexandra byly velmi rozdílné povahy. Carevna vdova milovala pozornost, ráda se ukazovala na veřejnosti v honosných šatech a špercích, navíc měla podporu zákona, který od dob Pavla I. upřednostňoval carevnu matku před manželkou. Alexandra byla odsunuta stranou, už tak značně plaché ženě toto postavení ve společnosti vůbec nepomohlo.

Na podzim 1895 přesídlili manželé do Carského Sela a 15. listopadu se zde Alexandře a Mikulášovi narodilo první dítě. Mikuláš si zapsal do svého deníku: *„Na ten den nikdy v životě nezapomenu, protože jsem tolik zakusil! Už v jednu hodinu po půlnoci začaly mé milé Alix bolesti, takže nemohla spát... Kolem druhé hodiny po půlnoci přijela drahá mamá z Gatčiny. S ní a s Ellou jsme byli nepřetržitě u Alix. Přesně v devět hodin jsme zaslechli dětský pláč a všichni jsme si šťastně oddechli. Dcerušce, seslané*

---

⁴⁰ MARY 2010, 83.

⁴¹ HERESCHOVÁ 1995, 120.

*nám Bohem, jsme dali jméno Olga.*⁴² Od roku 1897 se carská rodina usídlila prakticky nastálo v Carském Selu, konkrétně v menším Alexandrijském paláci. Po vymanění se z vlivu Marie Fjodorovny uplatňuje Alexandra stále větší vliv na svého manžela. „*Bud' autokratičtější než Petr Veliký,*“ doporučovala mu carevna, „*a přísnější než Ivan Hrozný.*“⁴³

Manželům se narodily ještě další tři dcery. V roce 1897 Taťána, 1899 Marie a 1901 Anastázie. „*Jejich temperament se však podivuhodně různí. Všem čtyřem je společná veselá přirozená povaha a u nejmladší Anastázie je od začátku až nápadný komediantský talent. Děvčata se snášejí velice harmonicky. Sotva umějí všechny psát, podepisují se rády iniciálami a – počínaje nejstarší – vychází z toho OTMA.*“⁴⁴ Čtyřnásobné selhání dodat dědice carevně bránilo nabýt větší sebedůvěry a získat si přízeň lidu i rodiny.

Alexandra zdědila po své matce sklony k mysticismu, proto, když se v jejím okolí objevila dvojice žen, které se k ní chovaly uctivě a měly stejnou zálibu jako ona, sblížila se s nimi. Byly to černohorské princezny Milica a Anastázie. První z nich byla ženou Mikulášova strýce Petra Nikolajeviče a druhá se později provdala za „Nikolašu“. Brzy po jejich seznámení je opět rodinné okolí Romanovců ve střehu před dalším skandálem. Člen Státní rady Polovcev si do deníku zapsal sarkastickou poznámku: „*Milica seznámila carevnu s Philippem... který ví, jak léčit všechny nemoci včetně syfilidy, a tenhle Philippe... jí slíbil, že porodí syna a ne dceru...*“⁴⁵ Tak začalo Alexandřino setkávání se „svatými muži.“ Po Philippově magii přišla na svět však další dcera a o rok později falešné těhotenství.

Carevniny modlitby však byly nakonec vyslyšeny. 12. srpna 1904 se carským manželům narodil syn. Následující den stálo ve všech novinách: „*...30. dne tohoto července porodila Naše Nejdražší Choť, Její Veličenstvo Carevna Alexandra Fjodorovna, šťastně Našeho Syna, kterému jsme dali jméno Alexej...*“⁴⁶ Mikuláš byl velmi šťastný, pojmenováním careviče chtěl prolomit dlouhou linii carů Alexandrů a Mikulášů. Následovaly nesčetné gratulace, oslavy a dvanáct dní po narození Alexeje i křtiny. Idylka trvala pouhý měsíc. V září začal Alexej krvácet z pupíčku. Rodiče malého careviče si dlouho nechtěli připustit, že by se mělo jednat o příznaky dědičné

---

⁴² RADZINSKIJ 1993, 50.

⁴³ MARY 2010, 23.

⁴⁴ HERESCHOVÁ 1995, 157.

⁴⁵ RADZINSKIJ 2002, 56.

⁴⁶ HERESCHOVÁ 1997, 27.

krváčovosti. Ta se vyskytovala v linii rodu královny Viktorie, carevny babičky. Carevna věnovala synovi neobyčejnou péči. Obavy o jeho stav se však držely přísně pouze v kruhu rodiny. Dokonce učitel děvčat Pierre Gilliard zpozoroval napětí uvnitř romanovského domu, přestože neznal jeho skutečné důvody. Jednoho takového incidentu byl svědkem při jisté společenské události v paláci. Na chodbě u Alexejeva pokoje uslyšel sténání:

„Najednou jsem si všiml, že carevna vybíhá a oběma rukama si drží dlouhou a nepraktickou vlečku. Ustoupil jsem ke stěně a ona prošla kolem a vůbec si nevšimla, že tam jsem. V obličeji měla neklidný a vyděšený výraz... Za pár minut se carevna vrátila. Znovu nasadila masku a přiměla se přívětivě se usmívat na hosty, kteří se shlukli kolem ní. Všiml jsem si však, že car sice dál pokračoval v rozhovoru, ale postavil se tak, aby viděl na dveře, a zachytil jsem zoufalý pohled, který na něj carevna vrhla, když vcházela dovnitř,“⁴⁷ vzpomínal později.

První velký záchvat chlapce přišel v roce 1907. Tehdy si carevna vzpomněla na zbožného muže Grigorije, s nímž se seznámili v listopadu 1905, car si tehdy zapsal do deníku: *„Ve 4 hodiny jsme jeli do Sergejevky. Pili jsme čaj s Milicou a Stanou. Seznámili jsme se s božím člověkem Grigorijem z Tobolské gubernie...“⁴⁸* Se „svatým mužem“ se potkali znovu v roce 1906, kdy je přišel do paláce obdarovat ikonou svatého Simeona Verchoturského. Nyní přišla doba, kdy je „božího člověka“ potřeba. Na Rasputinův „zázrak“ u lůžka malého následníka vzpomíná carova sestra Olga:

„Alexejovi nebyly ještě ani tři roky, když upadl při hře v parku v Carském Selu. Ani nezaplakal, na noze nebylo vidět žádnou větší ránu, avšak pád vyvolal vnitřní krvácení a během několika hodin trpěl nesmírnými bolestmi... Ubohé dítě leželo a drobné tělíčko se svíjelo v bolestech, mělo strašně oteklou nohu a tmavé kruhy pod očima. Lékaři byli bezradní... Mezitím poslala Alicky zprávu do Petrohradu Rasputinovi. Po půlnoci se dostavil do paláce. Ráno jsem nemohla uvěřit svým očím: nejen že maličký ještě žil, ale byl zdrav. Horečka pominula, oči měl jasné a po otoku na noze nebylo ani stopy. Hrůza předešlého večera se jevila jako neuvěřitelný zlý sen. Od Alicky jsem se dověděla, že se Rasputin dítěte ani nedotkl, pouze stál v nohách postele a modlil se...“⁴⁹

---

⁴⁷ CLAYOVÁ 2008, 288.

⁴⁸ RADZINSKIJ 2002, 66.

⁴⁹ HERESCHOVÁ 1995, 186.

Nyní si získal bezmeznou důvěru i oddanost carských manželů. Pro ně neexistovalo nic důležitějšího, než byl jejich syn. Vše ostatní muselo jít stranou, i kdyby se jednalo o osud celého Ruska.

Carevna nebyla opatrná a starostlivá jen co se týkalo Alexeje. I výchova děvčat byla poznamenaná nedůvěřivou, viktoriánsky založenou až prudérní matkou. Poněvadž Alexandra nikdy nesplynula s petrohradskou společností, nevěřila jí a postarala se o to, aby ani její dcery nebyly jejím vlivům vystaveny. Dívky žily v izolaci Carského Sela nebo letní rezidence v Livadii na Jaltě a přestože byly všechny velmi inteligentní, nebylo jim umožněno rozšiřovat si svůj obzor. Hrabě Grabbe vzpomínal na velkokněžny a jejich pobyt na Jaltě: *„Avšak i tady, při uvolněné atmosféře bylo možno pozorovat následky výchovy dominantní matky s přehnanou opatrností a viktoriánskými představami hodnot: dokonce ani když už byly velkokněžny starší, nedovedly flirtovat s důstojníky a jejich konverzace měla úroveň malých školaček...“*⁵⁰

Aféra s Rasputinem rozdělila rodinu Romanovců. Na konec stála na jeho straně už jen Alexandra po boku s manželem a důvěrníci Annou Vyrubovovou. Všichni byli proti němu, dokonce i jeho první obdivovatelky Milica a Anastázie. Největší Rasputinův odpůrce, velkokníže Dmitrij, jeho přítel Felix Jusupov a poslanec dumy Vladimír Puriškevič se rozhodli vzít věc do svých rukou. Edvard Radzinskij ve svém díle Rasputin uvádí, že *„rozhodnutí zabít pocházelo nejspíš od Dmitrije, toho chrabrého gardisty, který, jak po pravdě napsal Felix, ‚nenáviděl svatého muže‘ ... Ale v zákeřnosti zamýšleného plánu bylo už znát Felixovu ruku...“*⁵¹ Spiklenci nejprve mužika v domě knížete Jusupova otrávilí cyankáli, když nezabrala, vytáhl na něj Felix revolver, ale smrtelnou ránu mu uštedřili až venku na dvoře, kam se stále živý Rasputin dopotácel. Mrtvolu svrhli z mostu do řeky. Car byl nucen potrestat vrahy, přestože se jednalo o jeho oblíbence Dmitrije. Velkokníže byl nakonec poslán do Persie, Felix vypovězen na venkov. Carevna byla zdrcena, zemřel její „Přítel“, ochránce a jediná naděje pro Alexeje. O Dmitrijovi prohlásila, že *„podruhé zabil svou matku.“*⁵²

Veřejnost byla jiného názoru než Alexandra a car. *„Zavraždění Rasputina vyvolalo největší výbuch obecné radosti, jaký kterýkoliv čin kdy způsobil. ‚Ubili!‘ (zabili) stalo se obecným pozdravem. Lidé se neptali, kdo byl zavražděn, věděli to... Od té chvíle bylo pouze jméno carevny na pranýři a pro cara byla pouze jediná naděje na spásu –*

---

⁵⁰ HERESCHOVÁ 1997, 75.

⁵¹ RADZINSKIJ 2002, 381.

⁵² RADZINSKIJ 1993, 57.

oddělití se od své ženy. Učiniti to – dáti ji do kláštera, jako by byl učinil car Petr Alexejevič, bylo něčím nemožným pro Mikuláše Alexandroviče...“⁵³

Po Mikulášově abdikaci byla celá rodina internována ve svém domově v Alexandrijském paláci. Z původní carské suity začali rychle prchat sloužící i dvořané. Známy je příjezd bývalého cara na stanici v Carském Sele, kde „*generálové Naryškin a Cabel, kteří s kufříky v rukách vystoupili z vlaku mezi prvními, bojácně se rozhlédli na všechny strany, a když zjistili, že o ně nikdo nejeví zájem, rychle zmizeli.*“⁵⁴

Z nádraží zamířil Mikuláš za rodinou. Děti akorát stonaly, měly spalničky. Ten den si Mikuláš zapsal do deníku: „*Rychle a šťastně jsem se v 10.30 dostal do Carského Sela. Panebože, ale ten rozdíl! Venku kolem paláce stráže, u hlavního vchodu nějací praporčíci. Šel jsem nahoru a tam jsem uviděl svou dušinku Alix a naše drahé děti. Vypadaly svěže a zdravě, všechna děvčata ležela v temném pokoji, ale už jim bylo dobře, až na Marii, u které spalničky teprve začínají. Obědvali jsme i večereli v pokoji u Alexeje. Byl jsem na procházce s Valjou Dolgorukovem a chvíli jsem pracoval na zahradě, jelikož dál chodit nesmím.*“⁵⁵

Z bývalého cara Mikuláše II. spadlo břímě koruny. Po podepsání abdikace se mu pravděpodobně ulevilo, vždyť vlastně ani carem být nechtěl a nyní se konečně mohl věnovat tomu, co miloval a co ho dělalo šťastným. Alespoň v to věřil.

---

⁵³ NÁROD 1920, 26.

⁵⁴ IZAKOVIČ 2005, 37.

⁵⁵ RADZINSKIJ 1993, 181.

2. Revoluce a rozsudek smrti

2.1. Carská rodina v internaci

Po příjezdu Mikuláše do Carského Sela byl zaveden přísný režim. Byla ustanovena vládní vyšetřovací komise, která měla zajistit důkazy o carově velezradě během války. Carovu internaci měl na starost ministr spravedlnosti Alexandr Kerenskij. Byl to mladý, přesvědčený demokrat, který se prosadil jako právník pracující „*ve prospěch lidí, šikanovaných carskými zákony.*“⁵⁶ Do paláce přijel neohlášen, prohlédl místnosti a se všemi se seznámil. Choval se přímě, autoritativně, ale vedle bývalého cara se projevila i jeho nervozita. Kerenskij podle vlastních slov udělal vše pro pád carského režimu, ale poté, co se s Mikulášem seznámil, byl překvapen osobností, která vládla ruské říši. Ve svých pamětech vzpomíná na první setkání s bývalým vládcem takto:

*„Poraženému nepříteli jsem se mstít nechtěl. Naopak: chtěl jsem vzbudit dojem, že revoluce je vůči svým nepřátelům humánní a velkodušná. Kdyby soudní vyšetřování, jež bylo zahájeno, dospělo k důkazům, že Mikuláš II. před válkou či během ní zradil svou vlast, byl by pochopitelně postaven před soud. Prokázalo se však mimo jakoukoli pochybnost, že se car takového zločinu nedopustil... Mikuláš II. se informoval o vojenské situaci a popřál mi do nového a nesnadného úřadu mnoho úspěchů. Zdálo se mi neuvěřitelné, že tento skromný muž s pomalými pohyby...byl carem vší Rusi, Polska, Finska atd. a pětadvacet let vládl nesmírnému impériu... Ale pod maskou přátelskosti jsem cítil osamělost a zklamání. Zklamání nad tolikerou zradou.“*⁵⁷

V paláci byly odpojeny telefonní linky, korespondence internovaných byla podrobena kontrolám a pohyb po místnostech i pozemcích byl omezen. Návštěvy byly zakázány, s výjimkou souhlasu Kerenského. Kolem zámku byli rozestaveni vojáci, které poslal petrohradský sovět. V pohotovosti byla i okolní nádraží, hlídaná kvůli případnému útěku cara a jeho rodiny. Zvláštní opatření se týkalo Mikuláše, jenž byl Kerenským požádán, aby se stýkal s rodinou pouze při jídle. Byly zakázány rozhovory v cizím jazyce a na politická témata. Z Mikulášova deníku: „*Přijel Kerenskij a požádal nás, abychom se stýkali jen při jídle a abychom neseseděli společně s dětmi. Prý to potřebuje k tomu, aby nedráždil slavný sovět dělnických a vojenských zástupců. Nezbylo nám než se podřídít, abychom se vyhnuli případnému násilí.*“⁵⁸

⁵⁶ ŠVANKMAJER / VEBER / SLÁDEK / MOULIS 2002, 327.

⁵⁷ HERESCHOVÁ 2011, 45.

⁵⁸ RADZINSKIJ 1993, 182.

Z paláce byly zanedlouho odvezeny a zatčeny dvě carevniny důvěrnice, Anna Vyrubovová s Lili Dehnovou.⁵⁹ Byly podrobeny výslechu, ale vězení jim de facto zachránilo život, obě nakonec uprchly do exilu. V Carském Selu navíc došlo k události, během níž vojáci hledající v okolí cennosti, objevili hrob Rasputina. Rakev s tělem byla odvezena a spálena v ohništi.

V rámci abdikace byl bývalému carovi přislíben odjezd do exilu, s největší pravděpodobností do Anglie. Začala jednání mezi ruskou a anglickou vládou, zastoupené Pavlem Miljukovem a britským velvyslancem Buchanonem. Miljukov se začal obávat reakce socialistických extrémistů na odjezd bývalého cara a informoval o tom i Brity. Jejich ministerstvo zahraničí poslalo vyslanci do Petrohradu odpověď: *„Krále a vláda Jeho Veličenstva jsou připraveni poskytnout carovi a carevně azyl v Anglii ještě v průběhu války, jak doufáme. Měl byste zároveň zdůraznit ruské vládě, aby zajistila odpovídající prostředky pro jejich pobyt v naší zemi.“*⁶⁰ Vše probíhalo bez komplikací, Romanovci by byli odvezeni do Murmansku, kde by je vyzvedla britská loď. Zvrat ale nastal na anglické straně. Místní tisk a diplomatické kruhy vyvolaly nad tímto „prostým rodinným gestem“ ostrou diskuzi. Krále Jiřího nejdříve podobné zprávy rozčílily, ale záhy si začal uvědomovat jejich oprávněnost. Strach z přítomnosti bývalého cara a jeho německé ženy v době války začal narůstat. Už deset dní po oficiální nabídce na azyl začal král pochybovat. Ministerstvo zahraničí nejprve přešlo jeho obavy, aby zabránilo diplomatickému trapasu, ale za několik týdnů samo změnilo názor. Nabídka na exil pro carskou rodinu byla stažena s odůvodněním: *„I když je král carovi oddán, má velké obavy z jeho příjezdu, protože by to velmi zkomplikovalo jeho postavení. Radikálové a socialisté v zemi jsou velmi vášnivě naladění proti tomu, aby carská rodina přijela do Anglie, a i když byl král od samého začátku proti tomuto návrhu, byl by nepochybně připisován jemu. Král mi osobně řekl, že obzvláště kvůli svému příbuzenskému svazku s carem a své náklonnosti k němu mu nebude už ze slušnosti v té cestě bránit. Nemohu za to vinit krále, ale je velmi nežádoucí, aby carská rodina do Anglie přijela.“*⁶¹ Mikulášův nejmilejší bratranec „Gergie“ jej odmítl zachránit.

V červenci 1917 se v zemi opět zvedla vlna násilí a došlo k pokusu o bolševický převrat. Novým předsedou Prozatímní vlády se stal Kerenský a začal přemýšlet

---

⁵⁹ Anna byla uvězněna v Petropavlovské pevnosti a vyslýchána kvůli aféře s Rasputinem a údajně velezradě. Její naivní odpovědi přiměly vyšetřovatele obvinění stáhnout.

⁶⁰ CLARKE 1997, 48.

⁶¹ CLARKE 1997, 49.

o bezpečnějším místě pro carskou rodinu. Uvědomoval si, že situace v zemi je vážná a bolševici nyní půjdou po bývalém carovi. Vybidl tedy Mikuláše k balení a přípravě na odjezd. Rodina doufala, že cílem jejich cesty bude letní sídlo na Krymu. Tři dny před odjezdem bylo nové místo pobytu prozrazeno, byl jím Tobolsk.

V den odjezdu přijel za Mikulášem jeho bratr Michail. Šlo o jejich poslední setkání, při němž byli navíc hlídáni Kerenským. Mikuláš si ten den do deníku zapsal: „...*Když Miša odjel, strážní začali snášet naše zavazadla do kulatého salónu... Chodili jsme sem a tam a čekali, až přijedou nákladní auta... Byly jsme naprosto vyčerpaní. Alexejovi se chtělo spát, na chvíli si lehl, po chvíli zase vstal, několikrát vznikl planý poplach, oblékli jsme si pláště a vyšli na balkón, a znovu jsme se vrátili do pokojů. Už se úplně rozednilo, vypili jsme čaj a ve čtvrt na šest se konečně objevil Kerenskij a řekl, že můžeme jet...*“⁶²

Cesta do Tobolska trvala téměř týden. Dva vlaky je odvezly do Ĥumeně, kde byli přeloženi na parník. Po řece Tobol pak pokračovali dále do Tobolska. Když připluli, zjistilo se, že dům není připravený a pasažéři museli zůstat ještě nějaký čas na palubě. Z Mikulášova deníku: „*V 6 hodin jsme dojeli do Tobolska... Museli jsme zůstat na parníku a čekat... Navečeřeli jsme se a žertovali o udivující neschopnosti lidí, kteří ani nedovedou připravit ubytování, a šli jsme brzy spát.*“⁶³

V Tobolsku se rodina ubytovala v bývalém gubernátorově domě. Z počátku podléhali dozoru plukovníka Kobylinského, který velel stráží už v Alexandrijském paláci, později přijel komisař Pankratov. Oproti Carskému Selu zde měli větší možnost volného pohybu. Směli chodit na balkón s výhledem na ulici, z počátku byly dovolené i návštěvy kostela a potravinové dary od místních obyvatel nebo pravidelný odběr tisku. Lidé ve městě při setkání s Romanovci smekali pokrývky hlavy, křižovali se a někteří dokonce poklekali. Bohoslužby v kostele byly zatrhnuty poté, co jednoho dne prostý lid před svatostánkem zazpíval tradiční píseň za ochranu carského domu.

V říjnu začala bolševická strana organizovat puč. Lenin „*vypracoval plán převratu, včetně vytvoření štábu, seznamu a činnosti spolehlivých pluků, postupu obsazování budov, zatýkání osob i vytvoření dělnicko-rolnické vlády.*“⁶⁴ Organizované povstání začalo 4. listopadu a už 7. listopadu byl Petrohrad v rukou bolševiků. Toho dne byl výstřelem z Aurory zahájen útok na Zimní palác. Alexandr Kerenskij, který do poslední

---

⁶² RADZINSKIJ 1993, 189.

⁶³ HERESCHOVÁ 2011, 55.

⁶⁴ ŠVANKMAJER / VEBER / SLÁDEK / MOULIS 2002, 332.

chvíle své sesazení nečekal, stačil z paláce uniknout a uprchl do exilu. Premiérova obliba od únorové revoluce značně klesla, po zemi koloval v posledních týdnech jeho vlády vtíp, který mluví za vše: „*Jaký je rozdíl mezi Ruskem dnešním a Ruskem z konce minulého roku? Tehdy jsme měli Alexandru Fjodorovnu (carevnu) a teď máme Alexandra Fjodoroviče (Kerenskij)*.“⁶⁵ Vyzbrojené bolševické gardy obsadily nádraží, banky, mosty a další. 9. listopadu byla zatčena Prozatímní vláda.

Život se zhoršil i obyvatelům gubernátorova domu v Tobolsku, kde brzy pocítili dopad bolševické revoluce. Dosud loajální vojáci byli posláni zpět do Petrohradu. Nový velitel zrušil vycházky mimo dům, „*dodávky pro carskou rodinu byly zabavovány a před jejíma očima házeny do řeky, při domovních prohlídkách byl dům několikrát obrácen vzhůru nohama*.“⁶⁶ V dubnu přijel komisař Jakovlev. Udělal obvyklou inspekci domu, zejména pokoje malého Alexeje, který opět ležel kvůli zraněné noze. Důvod, proč komisař navštívil několikrát právě careviče, se brzy ukázal: Jakovlev měl za úkol odvést cara. Alexandra, rozpolcená mezi rolí manželky a matky, se nakonec rozhodla odjet s manželem. S sebou vzali ještě Marii. Ostatní děvčata zůstala s bratrem, vychovateli a lékaři. Z Jakovlevových vzpomínek: „*Po celém domě se odevšad ozýval pláč. Dcery Romanovových vyšly před dům a s nimi všechnen personál. Mikuláš šel od jednoho k druhému a potom až jaksi křečovitými pohyby přežehnával křížkem dcery. Jeho pyšná manželka se jim snažila naznačit, aby neplakaly. Každým svým gestem jim říkala: nedávejte před ,rudým nepřítelem najevo svou slabost‘.*“⁶⁷

Jeli na špinavých povozech přes Pokrovskoje, kde žil Rasputin, do Ťumeně na nádraží. Zde přesedli na vlak, který ještě několikrát změnil směr. Mikuláš se domníval, že je vezou do Moskvy, kde by měl podepsat Brestlitevský mír. Možná ani sám komisař nevěděl, kde vlak nakonec skončí. Poslední příkaz byl odvést rodinu do Jekatěrinburgu, sídla Uralského sovětu.

2.2. Jekatěrinburg a smrt

Na nádraží čekal na carský pár rozlícený dav i vysocí představitelé Uralského sovětu. Mezi ně patřil Filip Gološčekin, Alexandr Běloborodov a Boris Ditkovskij.⁶⁸ Pod kontrolou rudých gard a příslušníků sovětu byli „*rychle odvezeni do velkého domu z bílých cihel přímo v centru města... Poslední příbytek Romanovců byl postaven na*

---

⁶⁵ FIGES 2005, 453.

⁶⁶ HERESCHOVÁ 2011, 60.

⁶⁷ RADZINSKIJ 1993, 245.

⁶⁸ Členové uralského oblastního výkonného výboru, kteří se podíleli na likvidaci carské rodiny.

svahu, a tak byly místnosti v přízemí pod úrovní ulice. Ještě před několika dny dům patřil rodině inženýra Ipat'jeva. Sedmadvacátého dubna přišel za majiteli bolševický komisař Žilinskij a nařídil jim, aby z důvodu státního zájmu dům co nejrychleji opustili.⁶⁹ Pozemek byl obehnan vysokým prkenným plotem a hlídán strážnými. Jejich velitel se jmenoval Avdějev. Jak si Mikuláš poznamenal do deníku, byl dům „pěkný, čistý“ a jejich obytné místnosti tvořila „rohová ložnice, umývárna, vedle je jídelna s okny do zahrádky a s výhledem na dolní část města a konečně prostorná hala s klenutými průchody místo dveří.“⁷⁰

V květnu se zlepšil Alexejův zdravotní stav a děti se mohly připojit k rodičům. Společně s nimi jel zbytek suity – učitelé, lokaj, kuchař s kuchtíkem, dvorní dámy a další. Z nich do Ipat'jevova domu však převezly pouze kuchaře Charitonova a kuchtíka Sedněva, později ještě lokaje Truppa. Ostatní odvezli do vězení nebo jako učitele Gibbese, Gilliarda, baronku Buxhoevedenovou, chůvu Těglovovou a její pomocnici Lízu Ersbergovou nechali ve vagónu stát na perónu. Velkou část dvořanů a sloužících, kteří museli náhle z rozkazu sovětu opustit carskou rodinu, už nikdo neviděl.

V Jekatěrinburgu byl zaveden přísný ponižující režim. Vedle řady hrubých osobních prohlídek, šlo o šikanu ze strany vojáků. Obtěžovali rodinu při jídle i toaletě. Pierre Gilliard později líčil vyprávění komorníka Čemodurova:

„...Říkal, že společně s carskou rodinou u jednoho stolu obědvalo též služebnictvo, ba i bolševičtí komisaři, kteří bydleli v domě. Jednou Avdějev při takovém obědě seděl v čapce, bez bluzy, s cigaretou v ústech... Když šly kněžny na záchod, čekal je tam strážný krasnoarmějec a zaváděl s nimi dvojsmyslné řeči, vyptává se jich, kam jdou, proč, atd. Potom když odešly na záchod, strážný, stoje na chodbě u záchodu, opřel se zády o jeho dveře a zůstal tam stát tak dlouho, pokud kněžny byly uvnitř...“⁷¹

Další omezení se týkala vycházek (půl hodiny dopoledne a půl hodiny odpoledne), na okna byly přidány mříže a zabílena skla. Romanovci měli neuvěřitelný smysl pro rodinu, který jim pomáhal utrpení překonat. Z nepříjemností se snažili dělat legraci a před svými strážnými nedat najevo známky odporu.

13. června 1918 byl v Permu zabit Mikulášův bratr Michail. Sovět uveřejnil zprávu, že byl velkokníže unesen monarchisty. Jeho komorník Čelyšev ale později vyprávěl ve

---

⁶⁹ MARY 2010, 122.

⁷⁰ RADZINSKIJ 1993, 261.

⁷¹ SOKOLOV 1926, 142.

vězení carskému sluhovi Volkovovi, že „jeden z příchozích položil mu (Michailu) ruku na rameno a hrubě odsekl: ‚Ech, vy Romanovci! Máme vás už všech dost!‘... Čelyšev sám prý se odebral do sovdepu a hlásil, že Michail Alexandrovič byl odvezen. Podle jeho slov, na to hlášení nebylo bráno zřetele a až za hodinu...bolševici začali dělat, jakoby Michaila Alexandroviče pronásledovali...“⁷²

V domě „zvláštního určení“, jak se Ipaťjevovu domu říkalo, byl začátkem července vyměněn velitel. Stal se jím Jakov Jurovskij, tmavý muž s hustými vousy a chladnokrevnou povahou. Svědkové později tvrdili, že týden před popravou viděli Jurovského obcházet v lese, kousek od místa pozdějších nálezů. Už několik dní zuřily kolem Jekatěrinburgu boje československých legií a bělogvardějců proti rudé armádě. Ráno 16. července přišel Jurovský do domu a odvedl malého kuchtíka.

„Jako vždycky po ránu přišel komisař do našich pokojů. A konečně po týdenní přestávce přinesli vajíčka pro Babyho. V osm hodin byla večeře. Ljoška Sedněv byl dnes z ničeho nic poslán na návštěvu ke svému strýčkovi a zmizel – jsem zvědavá, jestli je to všechno pravda a jestli se k nám chlapec zase vrátí. Hráli jsme s N. karty – bezika. V 10.30 jsme šli do postele,“⁷³ zněl poslední zápis v deníku bývalé carevny.

Edvard Radzinskij po více jak 70 letech našel v archívu Říjnové revoluce telegram, odeslaný 16. července 1918 ve 21.22 hodin z Jekatěrinburgu do Moskvy, vyvracející verzi, že by Moskva o popravě dopředu nevěděla. Text zprávy zní: „Moskva, Kreml, Sverdlovovi, kopie Leninovi. Z Jekatěrinburgu přímou linkou vzkazují toto: Sdělte do Moskvy, že rozsudek dohodnutý s Filipem (Gološčekin) z válečných důvodů nelze odkládat, čekat nemůžeme. Jste-li opačného názoru, sdělte obratem. Gološčekin, Safarov. Spojte se přímo s Jekatěrinburgem.“⁷⁴

Po půlnoci vzbudil Jurovskij rodinu s vysvětlením, že ve městě jsou nepokoje a je nutné odvést všechny do přízemí. „Asi za hodinu poté celá carská rodina, doktor, služka a dva sluhové vstali, umyli se a oblékli se.“⁷⁵ Mikuláš nesl nemocného Alexeje v náručí. Přes dvůr přešla skupinka do přízemních místností. „Neměli nejmenšího podezření, že by byli v léčce. Protože pokoj byl zcela bez nábytku, žádal car, aby bylo přineseno několik židlí. Chtěl, aby si nemocná carevna odpočinula a aby nemocný hoch mohl si sednout.“⁷⁶ Carevna se posadila na židli, za ní stály tři dcery. Mikuláš byl

---

⁷² SOKOLOV 1926, 273.

⁷³ RADZINSKIJ 1993, 314.

⁷⁴ RADZINSKIJ 1993, 297.

⁷⁵ SOKOLOV 1926, 241.

⁷⁶ NÁROD 1920, 55.

uprostřed, vedle něj Alexej a za ním doktor Botkin. Nalevo od dveří stála pokojská Děmidovová se čtvrtou dcerou, v rohu kuchař a lokaj.

Do místnosti vešla další skupina lidí: Jurovskij, jeho pomocník, členové mimořádné komise a několik lotyšských vojáků. Jeden z mužů, Petr Jermakov, později vyličil svůj zvláštní úkol: „*Pak jsem vyšel ven a řekl jsem šoferovi: ‚Spust‘. On už věděl, co má dělat, motor se rozeřval, výfuk začal střílet. A to všechno proto, aby se přehlušila střelba uvnitř, aby ven nebylo slyšet žádný zvuk.*“⁷⁷ Poté pronesl Jurovskij rozsudek. O jeho slovech panuje několik verzí, podle nejspolehlivější řekl: „*Vaši příbuzní pokusili se vás zachránit, ale nezdařilo se jim to a my jsme nuceni vás zastřelit,*“⁷⁸ car se podíval na rodinu, poté znovu na velitele s otázkou: „Cože? Cože?“. Popravčí četa měla dopředu určeno, kdo bude na koho střílet. Jurovskij vytáhl kolt a vystřelil na cara. Ten byl s největší pravděpodobností ihned mrtvý. Carevna s velkokněžnou Olgou se chtěli naposledy pokřičovat. Oběti začaly běhat po pokoji a křičet, přestože bylo nařizeno střílet na srdce, mnoho z nich stále žilo. Ze vzpomínek Jurovského: „*Alexej, tři z jeho sester, dvorní dáma a Botkin byli ještě živi a museli dostat další rány... Překvapující bylo i to, že střely z naganů se od něčeho odrážely a jako při krupobití poskakovaly po místnosti.*“⁷⁹ Pokoj byl plný kouře a krve, vojáci začali být nervózní, když viděli, jak jejich střely neúčinkují. Palba byla nakonec zastavena a jeden z popravčích nařídil, ať přeživší dorazí bajonety. Už žila pouze Děmidovová, Alexej, Anastázie a snad další ze sester. „*Alexej zůstal živ přes své zranění a chroptěl a zápasil v agonii. Jurovský ho usmrtil novou ranou z revolveru. Jedna dívka, asi nejmladší velkokněžna, svíjela se na zemi a když se jeden z vrahů přiblížil, zápasila s ním zoufale až ji usmrtil.*“⁸⁰ Poté přinesli z pokojů popravených prostěradla, na kterých je vynášeli na dvůr do nákladního auta. V tu chvíli se vojáci vyděsili, když jedna z velkokněžen vykřikla a začala si zakrývat rukou obličej. Zjistili, že dívkám nejdou bajonety prorazit šňerovačky. Potom, co se ujistili, že jsou všichni skutečně mrtví, pokračovali v nakládání, při němž začali mrtvoly okrádat.

Nákladní auto zamířilo ven z města směrem ke Kopt'akům, kde měli být mrtví vhozeni do šachet v dole Čtyř bratří. Po cestě auto uvízlo v bahně a při vyprošťování se mu přehřál motor. Šofér musel vystoupit a dojít k jednomu ze strážních domků pro vodu. V lese vůz už dál pokračovat nemohl a mrtvoly byly přeloženy na bryčky. Už

---

⁷⁷ RADZINSKIJ 1993, 346.

⁷⁸ NÁROD 1920, 55.

⁷⁹ RADZINSKIJ 1993, 348.

⁸⁰ NÁROD 1920, 55.

skoro svítalo, ale vojáci nemohli najít šachty k pohřbení. Nakonec byla objevena stará zlatokopecká jáma. Mrtvoly byly svlečeny a konečně mohly být prohledány ty zvláštní korzety. Z Jurovského vzpomínek: „*Na Alexandře Fjodorovně byl objeven celý perlový pás, vyrobený z několika náhrdelníků, vsíťých mezi plátno. Brilianty byly hned na místě sepsány, bylo jich dohromady asi 8 kg...*“⁸¹ Svlečení byli poté vhozeni do bezejmenné šachty, brilianty zabaleny a drobnosti spáleny. Jámu se ještě pokusili zavalit ručními granáty.

Do Moskvy byl poslán telegram: „*Říci Sverdlovovi, že rodinu potkal stejný osud jako její hlavu, oficiálně rodina zemře při evakuaci.*“⁸² Ráno už ale po městě kolovalo vyzrazené tajemství o smrti Romanovců. Jurovskij byl nucen vrátit se na místo a těla přenést, dozvěděl se o velkých jámách u moskevské silnice. V noci odjeli na povozech vyzvednout těla ze šachty. Museli je hledat a vytáhnout z poměrně hluboké vody. Na povozech pak byly převezeny směrem k objevenému dolu. Protože ale povozy byly ve špatném stavu, muselo se přivést nákladní auto. To ale k ránu uvízlo v lese a bylo rozhodnuto mrtvoly pohřbít na místě. Dvě z těl byla spálena, ostatní pohřbena do vykopané jámy a polita kyselinou. „*Zaházeli hrob zemí a chrastím, shora položili pražce a několikrát přes to přeželi, takže tam nakonec žádné stopy nezůstaly.*“⁸³

25. července byl Jekatěrinburg dobyt bělogvardějci a československými legiemi. Důstojníci bílé armády zamířili do Ipatjevova domu. „*Když došlo k prohlídce v domě, kde poprava byla vykonána – deset dní po vraždě – ukázalo se, že vrahové dům vyplnili.*“⁸⁴ Vyšetřování bylo zahájeno.

2.3. První vyšetřování

„*Admirál Kolčak má značnou zásluhu o to, že vyšetřování mohlo být úspěšně vedeno přes všechny intriky omské vlády. Poskytl peníze z vlastních fondů, poněvadž to, co měl zákonně dostávat, „spotřebovali“ jeho ministři. Podle nařízení...ustavilo se oddělení bílých gard, aby se věci zabývalo... Několik set jich utábořilo se v okolí Ganiny jámy, nedaleko záhybu cesty ke Koptjaky, necelých sto kroků od dolu. Všichni tito lidé věděli, oč jde, a vynaložili nejvážnější úsilí, aby se pátrání zdařilo.*“⁸⁵

Vyšetřování bylo zahájeno 30. července pod vedením soudce pro důležitější případy Nametkina, o týden později byl nahrazen soudcem Sergejevem. Pod jejich dohledem

---

⁸¹ RADZINSKIJ 1993, 364.

⁸² MARY 2010, 145.

⁸³ RADZINSKIJ 1993, 367.

⁸⁴ NÁROD 1920, 70.

⁸⁵ NÁROD 1920, 65.

byl prohledán Ipatjevův dům a učiněn soupis místností. K vyšetřovatelům se připojil i carův sluha Čemodurov, který pomáhal identifikovat nálezy. V pokojích se stále nacházely drobné předměty patřící carské rodině, například v ložnici Mikuláše a Alexandry byla nalezena „dřevěná, na jedné straně leštěná deska, dlouhá 93 cm, široká 57 cm. Této desky používal podle slov T. I. Čemodurova následník Alexěj Nikolajevič při své nemoci; kladli mu ji přes postel a sloužila mu jako stůl, na němž psával, čítal, hrával si a jídal.“⁸⁶ V přízemí našli také místnost se stopami po kulkách a krvi. Byla podrobena vědecké analýze. „Jedenáctá část dřeva z téže stěny... Znalecký posudek ze dne 26. února 1919. ‚Střela nalezená při prohlídce této části, byla těž dlátem vyňata, při čemž celistvost této části se porušila. Střela zachovala téměř původní tvar. Po jejím změření nabyt znalec přesvědčení, že byla vypálena z revolveru vzoru Nagan.“⁸⁷

K dolu Čtyř bratří se po odchodu rudých vydali místní rolníci. Byli zvědaví, co tam rudoarmějci po celou dobu hlídali. 30. července sem přijel i vyšetřující soudce a byly učiněny první nálezy. „Osm mužiků stálo okolo dolu nad ostatky, jež našli. Jeden z nich řekl: ‚Zde bylo spaleno tělo cara Mikuláše. Tento kříž může náležeti pouze jemu. A tato přeska je jistě carevičova.‘ Vyslovil, co si všichni mysleli. Pokřičovali se a mlčky odešli. Netřeba dodávati, že tito poctiví lidé ihned odevzdali nalezené předměty ‚bílým‘ úřadům.“⁸⁸ Identifikace se zúčastnil opět Čemodurov a doktor Derevenko.

V květnu roku 1919 přijel důl prozkoumat nový vyšetřovatel N. A. Sokolov. Bylo zahájeno nové pátrání ve dnech 6. června až 10. července. Podle výpovědi svědků, kteří v osudnou noc potkali nákladní auto a popravčí četou, byla zrekonstruována cesta k dolu. Vyšetřovatelé se také dozvěděli o dovezeném benzínu a kyselině, poněvadž ale konečný hrob nenašli, nezjistili pravý důvod jejich použití. Nálezy objevené pod vedením Sokolova identifikoval Gilliard, Gibbes, Ersbergová a další, kteří byli masakru ušetřeni. „16. - Rozbitý zelený flakon. Teglevá, Ersbergová, Tutelbergová a Zanottiová vypovídaly, že takových flakonů s práškem používaly kněžny i carevna; braly je s sebou obyčejně na cestu.“⁸⁹

Nejnápadnějšími nálezy byl ale umělý chrup, podle svědectví patřící dr. Botkinovi, článek prstu nebo mrtvola psí fenky Jammy, která patřila Anastázii. Na mýtince u šachty pak byly nalezeny do země zašlapané skvosty, které vypadly při svlékání mrtvol.

---

⁸⁶ SOKOLOV 1926, 176.

⁸⁷ SOKOLOV 1926, 186.

⁸⁸ NÁROD 1920, 66.

⁸⁹ SOKOLOV 1926, 217.

Bylo také zatčeno a vyslýcháno několik bývalých strážů, později v Permu dokonce zadržen Pavel Medvěd, jeden z přímých účastníků, který popsal vyšetřovatelům průběh poprav.

Šetření bílé armády se rozšířilo i na další případy. Jedním z nich byla vražda carevniny sestry Alžběty a romanovských velkoknížat. Ti byli ubytováni ve škole ve městě Alapajevsk, odkud byli 17. července 1918 odvezeni k nedalekým dolům, „*kde popraveni za hlučného jánotu rudogvardějců. Mrtvoly zůstaveny v šachtě, kde byly za několik dní po ústupu bolševiků nalezeny, vyneseny ze šachty a sibiřskou vládou slavnostně pohřbeny.*“⁹⁰ Oficiální zpráva sovětu tvrdila, že zajatci byli uneseni neznámou bandou. Souhrou náhod však místní rolníci potkali řadu vozů vezoucích velkoknížata a později to vypověděli vyšetřovatelům. Zmizení měl na starosti policejní úředník Malšikov. Ten nedaleko cesty, kde byly povozy spatřeny, našel starý důl. Jedna ze šachet byla čerstvě zasypána a v ní byly v různých hloubkách nalezeny mrtvoly. Po veřejné identifikaci byla provedena pitva. „*Znalci se vyjádřili, že smrt velkoknížete Sergěje Michajloviče nastala ,výronem krevním do tvrdé pleny mozkové a porušením tkáně mozkové následkem střelného zranění.‘ Všichni ostatní byli vrženi do šachty za živa a smrt jejich nastala ,po četných výronech krevních následkem těžkého úrazu‘.*“⁹¹

Už vyšetřování z let 1918-1919 dospělo k závěru, že v noci z 16. na 17. července byla popravena celá rodina. Poněvadž ale nebyly nalezeny žádné ostatky, začaly se brzy šířit teorie a spekulace o osudu Romanovců. Nejznámější je případ „přeživší“ Anastázie, která se objevila v roce 1920 v Berlíně. Tvrdila, že uprchla s pomocí jednoho ze strážných. Měla nápadně podobná znamení na těle jako velkokněžna a dokonce i někteří členové rodiny jí uvěřili. Několik let se s pomocí právníků a svých zastánců snažila vysoudit dědictví. Jako Anna Anderson zemřela v roce 1984.

---

⁹⁰ RICHTER 1918, 16.

⁹¹ SOKOLOV 1926, 271.

3. Bezprostřední reakce na ruské revoluce v Českých zemích

3.1. Ohlas ruských revolucí v českém prostředí

Reakce na smrt ruského cara a na nástup bolševického režimu v českém prostředí se různí. Samozřejmě byly ovlivněné smýšlením, přesvědčením či vírou daného autora. Stěžejní odezvy na situaci v Rusku přichází zejména ze dvou táborů. První z nich, s lehkou nadsázkou, můžeme pojmenovat jako proti-bolševický. Do čela tohoto okruhu lze zařadit T. G. Masaryka, jehož odmítavý postoj k Velké říjnové revoluci a bolševismu byl všeobecně známý.⁹² Dalším představitelem sem zařaditelným byl Jan Slavík, historik a znalec soudobých ruských dějin. Podle vlastních slov přistupoval ke své práci objektivně, nevyužíval žádných předloh, hledal v pramenech bolševických i protibolševických a z nich vytvářel závěry. Tento okruh však nelze označit jako imperialistický nebo dokonce obhajující carismus. Jejich oblast zájmu spočívala zejména v rozvoji demokratických svobodných myšlenek a to, mimo jiné, právě v historiografii. Slavík podporoval Masaryka v jeho názoru na současné historiky, kteří byli podle něj příliš zahleděni do rakouské minulosti naší země.⁹³

Protikladem k odpůrcům bolševismu byli bolševici samotní. Komunistická ideologie se šířila počátkem 20. století celou Evropou. Výsledkem stále více se rozvíjející sociálně demokratické levice v Československu bylo založení Komunistické strany Československa v roce 1921.⁹⁴ Ohlasy na pád carismu a na pozdější Velkou říjnovou revoluci jsou z pohledu československých socialistů dosti jednostranné a zaujaté, proto není třeba uvádět, jak nadšené tyto reakce byly. Střední cestu mezi oběma proudy tvoří například svědectví československých legionářů v Rusku.

V letech 1918-1924 bylo vydáno česky nebo slovensky téměř 700 publikací, týkajících se více či méně Říjnové revoluce.⁹⁵ Velká část z nich jsou knihy věnované V. I. Leninovi, zejména jde o vydání jeho projevů. Zvláštním úkazem mezi těmito spisy je dílo Jana Slavíka, které je výsledkem jeho vlastní badatelské činnosti a nikoli stranické propagandy. Co se týče tématu posledního ruského cara, je pozoruhodná jeho práce *Listy carských manželů z let válečných*, kterou Slavík sestavil z dopisů Alexandry Fjodorovny a Mikuláše II. Mezi ty více početně zastoupená patří díla zaměřující se na

---

⁹² SYLLABA 1959, 8.

⁹³ VEBER 2009, 330.

⁹⁴ HUSA 1962, 347.

⁹⁵ VÁVRA 1967, 10.

všeobecné proletářské myšlenky. Dále jsou to odborné informativní práce o dění v Rusku a to jak objektivní, předpojaté, tak i svědectví přímých účastníků. Pouhý zlomek tvoří díla ruské caristické, liberální, ale i menševické nebo eserské emigrace v Československu. Jejich cílem bylo propagovat program na osvobození Ruska od bolševismu. A zcela nepatrná část vydání se týkají konkrétně osoby cara Mikuláše II. V tomto případě jde o práce věnované konci jeho života a snaze poskytnout svědectví o smrti posledního ruského cara.

České země s Ruskem pojilo vždy určité pouto a tím je slovanství. Tato dvě území je nutno vnímat v určitém kontextu, dobrém i zlém, jak už z historie vyplývá. Otázka slovanské vzájemnosti se začala šířit zejména v 19. století, jako úsilí vymanit se z germánského útlaku Habsburské monarchie a stále více se vzdávajícího Německa. Idea sjednocených slovanských národů, podle jedné z verzí zaštitěná Ruskem, je známá jako panslavismus. V období přelomu 19. a 20. století česká společnost v důsledku národních osvobozeneckých snah stále více obrací svůj zrak směrem k Rusku. Ani v tomto obratu však neexistovala jednota názorů. Když v lednu 1905 vypukla na Rusi první revoluce, vnímaly jí sociální vrstvy odlišně. Národní listy, jako orgán mladočechů, se stavěly vůči postupu carského režimu nekriticky a viděly za revoluční činnosti dělníků snahy zahraničních agentů o podlomení ruské bojeschopnosti ve válce s Japonskem.⁹⁶ Naopak český proletariát odsuzoval absolutistickou ruskou vládu. Dělnické hnutí v Rakousko-Uhersku vzhlíželo s obdivem a inspirativně k sociálním bouřím na východě. Posílena bojovými hesly ruské revoluce, začala i česká dělnická třída bojovat za lepší postavení. V několika měsících zesílil boj za všeobecné hlasovací právo a vyvrcholil poté, co byla 30. října doručena zpráva o carském manifestu, kterým bylo zavedeno všeobecné volební právo do zastupitelských orgánů.⁹⁷ Ve dnech 4. - 6. listopadu došlo v Praze k tvrdým střetům mezi demonstrujícími lidem a policií. Na 28. listopadu pak byla vyhlášena generální stávk. Snahy demonstrantů byly naplněny až v roce 1907, kdy se v Rakousko-Uhersku konaly první volby podle všeobecného hlasovacího práva pro muže.

Od revoluce 1905 se paralelně v Rusku vzdávají a rozvíjejí dva proudy, liberalistický a bolševický. Oba si vydobyli svá postavení v roce 1917. Když v únoru započal složitý revoluční proces, upíral na východ zrak celý svět. Nyní se nebojovalo už jen na frontě, ale také v petrohradských ulicích. Šířily se obavy i očekávání, jak ovlivní

---

⁹⁶ BERÁNEK / DOLEŽAL 1955, 58.

⁹⁷ URBAN 1982, 525.

revoluční události vývoj války. Zatímco liberální proud se těšil podpoře české „buržoazní“ společnosti, radikální revoluční hnutí bylo odsuzováno. V březnu abdikoval car Mikuláš II. a Rusko se stalo republikou. Revoluce nezasáhla pouze do vnitřního chodu země, znamenala také nejvýznamnější událost od počátku války, pro niž měla i značné důsledky. Masaryk v telegramu Timesům komentuje situaci: „*Spojenci by učinili nejlíp, kdyby byli připraveni a počítali nejvýše s tím, že ruská vojska udrží své posice a tím zaměstnají část nepřátelských sil... Správa v Rusku jest nevyhnutelně slabá, ježto vláda představuje všechny názory, což její činnost ochromuje. Také válečný department vykazuje největší roztržtost...*“⁹⁸

Změny nezaznamenali pouze diplomaté a politici, ale i prostý lid vnímal mimořádné události s určitým zaujetím. Z policejního svědectví se zachovalo vyjádření jednoho z pražských občanů: „*Dosud bylo carské Rusko padesát let za námi, ale teď je Rusko padesát let před námi. Kéž by se u nás stalo něco podobného!*“⁹⁹ Z těchto vět je patrné, jaká nálada tehdy panovala mezi obyvateli v rakouských zemích. Lid už nestál o monarchii, zastaralý politický systém, ale usiloval o změnu poměrů a o vstup do moderního demokratického světa po vzoru východního slovanského bratra. Podle ruského vzoru se začaly organizovat skupiny dělníků a ustavily své „dělnické rady“. „*Důvěrníci a předáci pražských továren se scházeli po vypuknutí revoluce v Rusku pravidelně; nejdříve v Karlíně, kde hnutí vzešlo, v několika hostincích; místnosti neměli, aby je policie nevyčlenila. Později zarazili stan v hostinci u Reduty v Mikulášské na Starém městě, nedbajíce, ví-li o jejich schůzkách policie nebo ne.*“¹⁰⁰, píše tehdejší publicista Jan Hajšman.

Proces vnitropolitických změn v Rusku završila Velká říjnová socialistická revoluce. Česká společnost a to i dělnické hnutí, přijímalo zprávy z východu s odstupem. Převážná část obyvatel situaci příliš nechápala, dosud žili v představě, že socialistická revoluce je úkolem budoucích generací. Dokonce v socialistickém tisku se k tématu vyjadřovali značně opatrně, české dělnické hnutí vyrůstalo ve zcela odlišném prostředí a nemělo předpoklady k bezprostřednímu pochopení událostí v Rusku. To otevřelo cestu informacím oficiálních novin, které vyjadřovaly lítost nad pokračujícím „vnitřním rozvratem v Rusku“.¹⁰¹ Právo lidu píše 9. listopadu 1917 o událostech v Petrohradě:

---

⁹⁸ HERBEN 1924, 36.

⁹⁹ URBAN 1982, 607.

¹⁰⁰ ŘÍHA 1957, 59.

¹⁰¹ URBAN 1982, 618.

„Ruská revoluce dosud neskončila. Tak ohromný převrat, který přišel tak náhle a k tomu ještě uprostřed světové války, nemůže skončit v krátké době. Přes půldruhého sta milionů lidí se jej účastní, dávno potlačované vrstvy dostávají se ke slovu a chtějí se uplatnit, není vrstvy a třídy, není národa ruské veleříše, který by od revoluce neočekával splnění maxima svých tužeb. Ruská revoluce zaznamenává období rozmachu i poklesu. Je to ohromný, mnohotvárný zápas o moc, boj o demokracii a proti ní, boj jedněch, kteří se snaží, aby velká ruská říše co nejdříve dostala se z chaosu ve šťastný přístav, boj druhých, kteří se opět domnívají, že by krajní uplatnění se demokracie a eventuálně z toho vyplývající unáhlený mír přivodil zkázu a neštěstí Ruska. Nejdříve viděli jsme vzpouru maximalistů, brzy nato následovala vzpoura vojsk Kornilovových, nyní opět máme co činit s novou revolucí bolševiků!... Nikdo nemůže dnes předvídati, k jakým důsledkům povede, nikdo ani zdaleka nemůže tušit jeho průběh...“¹⁰²

Všeobecně se zdál proletářský převrat jako utopie a neschopný dlouhodobé existence. Pod přímým vlivem bolševické revoluce se konala v habsburské monarchii v lednu 1918 další generální stávk. Ihned po vítězství začala bolševická vláda jednat s ústředními mocnostmi o míru. Doposud probíhala revoluce snadno, ale s postupující armádou centrálních mocností a vnitřními protibolševickými nepokoji došlo k neblahému obratu. Separátní mír uzavřený 3. března 1918 v Brestu Litevském znamenal pro Rusko ztrátu rozsáhlých území. Pokoření Rusů pobouřilo i dělnické strany v Rakousko-Uhersku, které to považovaly za vlastní mravní i politickou prohru.

V revolučních měsících 1917 byl přímým svědkem událostí také František Vondráček, československý dobrovolný legionář, který svůj pobyt na Rusi pečlivě zaznamenal v deníku. Ihned po příjezdu byl internován ve městě Kuzněck a zařazení k vojsku se dočkal až v srpnu 1917. Nutno poznamenat, že Vondráček nebyl žádným carofilem, už v úvodu svých zápisků vylíčil pohled na cara takto: *„Mnoho bylo u nás lidí, kteří si představovali báťušku cara jako miláčka národa ruského a kteří by byli rádi Vídeň nahradili carstvím. Ovšem neznali Romanovce a neznali jeho režimu.“*¹⁰³

Autor se ve svých zápiscích věnuje převážně komentování zpráv v denním tisku. Uvádí první kroky Prozatímní vlády i současný stav ruské společnosti až po říjnový převrat, kdy padla Kerenského vláda a moc převzali bolševici. V březnových dnech se ruské noviny zabývaly ale také osudem cara a sledovaly jeho cestu od abdikace až k internaci v Carském Selu. Nebývalé je také podrobné zkoumání carevny. Zprávy informují

---

¹⁰² GALANDAUER 1977, 89.

¹⁰³ VONDRÁČEK 1922, 7.

o jejím arestování i o nemoci carských dětí. S odstupem času se ale začínají také hlouběji zabývat jejím vztahem k Rasputinovi a odkrývají tajemství, která kolem jeho osoby panovala. Ruský tisk se velmi zajímal o vliv tohoto mužika na Alexandru Fjodorovnu i jejího manžela, psal i o možné zradě panovnice skrze něj a německé agenty a detailně pátral po informacích spojených s jeho smrtí. Říjnovou revoluci nevnímá český pozorovatel s nadšením. Kritizuje rabování a ničení lidových mas a uprchlých frontových vojáků, kteří vypalují a vykrádají muzea, knihovny i vinné sklepy. Po nastolení vlády lidových komisařů hodnotí události v Rusku jako nejchmurnější v jeho historii. K carské rodině se Vondráček vrací ještě v prosinci 1917, kdy píše: „*O osudu bývalého cara kolují po Rusi nejrozmanitější zprávy. Také rada komisařů připravuje prý dekret, že svoluje k odjezdu carské rodiny za hranice. Listy ruské, pokud ještě vycházejí, a pokud nebyly jejich tiskárny obsazeny bolševiky, píší, že dekret o odjezdu carské rodiny vynutili si němečtí delegáti při mírovém vyjednávání v Rusku.*“¹⁰⁴

3.2. Masaryk a ruská otázka

Tomáš Garrigue Masaryk nebyl historikem v pravém slova smyslu. Na historii nahlížel zejména jako na poznatky, které jsou potřeba k lepšímu pochopení přítomnosti. Tedy, uvádět věci minulé do souvislostí se soudobou realitou. Pochopitelně do středu zájmu stavěl vždy českou otázku v kontinuitě s okolním světem. Rusko ho začalo zajímat již na studiích a zabýval se především jeho významem pro český stát. Nepřístupoval ke svému bádání jen z historického pohledu, ale také filosofického. Zajímal se o ruské myšlení, kulturu i zvyky a hlavně o literaturu. Vycházel z díla Dostojevského, neboť právě na stránkách jeho knih se promítala podstata ruského myšlení. Ve druhé polovině 19. století se stal příznivcem filosoficko-politicko-náboženského směru slavjanofilství, jehož programem bylo, zjednodušeně řečeno, nepřizpůsobovat se evropským vlivům a zachovat si svébytnou ruskou kulturu a zvyky. Se slavjanofily se shoduje především v odmítavém postoji k revolučnímu hnutí a v příklonu k náboženským snahám o překonání nihilistů.¹⁰⁵

Masaryk nebyl přímým kritikem carismu, dokonce ještě v 90. letech se vůči carské politice stavěl zcela kladně. V té době začínají jeho styky s ruskými liberály a názory některých umírněných členů jej v následujících letech ovlivnit. První projevy kritiky

---

¹⁰⁴ VONDRÁČEK 1922, 154.

¹⁰⁵ SYLLABA 1959, 37.

vůči ruskému absolutismu přicházejí počátkem 20. století, kdy se ohnisko evropské revoluce přesunulo do Ruska. První bouře vypukly už kolem let 1900–1903 a k dělnicko-rolnickým protestům se tehdy přidala i část studentstva. Poté, co i oni byli carskou vládou tvrdě perzekuováni, zvedla se proti režimu vlna nevole z řad liberálů. Na dění reaguje i Masaryk a hodnotí postup vlády jako „neprozíravý“. Začíná se stále mimořádněji zajímat o ruský liberalismus a zamýšlí se nad otázkou, zda je možné Rusko demokratizovat, pokud ano, tak jakým způsobem: revolucí nebo evolucí.¹⁰⁶

Po událostech z roku 1905 se Masarykův náhled na carský režim začíná výrazně měnit a definuje jej jako „absolutismus byzantinsko-asijský“. Ve svém referátu, který reagoval na dění v Rusku, uzavírá situaci slovy:

„Carism pro myslící lidi na Rusi jest odsouzen a odpraven, jest možné, že car a carism se vzmuže na nějakou sentimentalitu, ale té carské sentimentalitě nelze důvěřovat... Carism ve své theokratické bohorovnosti je nepřístupný vnitřní kajícínosti a přelomu. Od carismu ruskému lidu nelze čekat nic. Jediná pomoc jest, šířiti v ruském lidu vzdělanost, organisovat ho politicky, zejména dělnictvo, aby pak spojené úsilí dělnictva, jako reprezentanta lidu a pokrokové inteligence, carism svrhlo. Carism ustoupí jen této moci. My, pokrokoví Čechové, máme všecku příčinu prohlásit: „Pryč s carismem!““¹⁰⁷ Tento projev představuje radikální obrat jeho dřívějších názorů.

Masaryk po první ruské revoluci dlouhodobě doufal, že se Rusko stane ekonomicky a politicky pevným demokratickým státem. Vypuknutí světové války ale přineslo všeobecnou dezorientaci ve všech českých politických stranách. Poté, co zahájil veřejnou zahraniční opoziční akci proti Rakousko-Uhersku, obrátil se i na carskou vládu. Český liberalismus zaujal protiněmecké stanovisko a byla zahájena jednání o případném spojení s ruskou dynastií, podporovaná zejména Mladočechy. V roce 1916 tlumočila Česká národní rada v čele s Masarykem v memorandu *Pangermánská střední Evropa nebo nezávislé Čechy* úvahy o možném zřízení „nezávislého“ českého státu v několika možných kombinacích. Na prvním místě stála možnost o dosazení ruské dynastie, se kterou počítala většina politiků v Praze. Masaryk jednal o české otázce v Anglii a Francii s carskými velvyslanci Benkendorffem a Izvolským.¹⁰⁸ Ruská strana se ovšem k vyjádření příliš neměla a odkázala českého zástupce přímo na cara. Za těchto okolností dochází u Masaryka k dalšímu rozporu v přístupu k carskému

---

¹⁰⁶ HANUŠ / VLČEK 2008, 13.

¹⁰⁷ SYLLABA 1959, 64.

¹⁰⁸ SYLLABA 1959, 120.

imperialismu. Přestože jej ještě před válkou označoval jako nejzaostalejší teokracii, ospravedlňuje nyní jeho imperialistické anexe jako nástroj pro „demokratické“ uspořádání Evropy. V bloku států podléhajících Rusku, jako byla Ukrajina, Finsko nebo Polsko, vidí sílu a ve jménu společného boje proti Německu, klade do tohoto rámce i možné připojení českého království. Podporu k této myšlence našel v Rusku u kadetů, naproti tomu carská vláda se přičlenění „liberálních“ českých zemí obávala.

Ještě několik dní před vypuknutím únorové revoluce zastával Masaryk stanovisko o nastolení Romanovské monarchie i v českých zemích. Přebírat v Rusku však jeho plány tvrdě otrásl. Car Mikuláš II. byl sesazen a nová liberální vláda by se zprvu mohla jevit daleko shodněji s jeho plány. Reakce na státní převrat v Rusku byly v českém prostředí většinou souhlasné, Masaryk uvítal změnu s nadšením, ovšem záhy projevuje obavy a znepokojení z účasti dělníků a vojáků na revolučním hnutí. V měsících mezi únorovou a říjnovou revolucí zahájil v Rusku novou činnost. Osud české nezávislosti byl odložen do pozadí a hlavním tématem se stali českoslovenští zajatci v ruských táborech. Přes všechny potíže se podařilo Masarykovi pomoci vybudovat legie a posílit nábor do vojska. Vztahy mezi Masarykem a vojáky byly velmi úzce spřízněné. Nově vzniklé československé legie měly za cíl přesunout se na západní frontu. Vojsko se ale zapletlo do vnitřních bojů v zemi a do Francie se nikdy nedostalo.

Únorový převrat byl z obou revolucí v roce 1917 patrně pro Rusko důležitější. Přiblížilo se tím evropskému západu, avšak kvůli jeho vnitřním problémům, neznalosti demokratického systému a nestabilitě spojené se světovou válkou došlo k situaci, kdy se západní systém nemohl v ruských podmínkách uchytit. Například Masarykův kritický názor na caristický režim a nadšení pro únorovou revoluci jsou patrné z několika jeho výroků:

*„Většina ruských padlých umírala ne ve službách ideje, národa, státu, nýbrž jako pasivní oběť snah, kterých neznala a nechápala. Největší ruská válka byla vedena starým carismem, jehož hříchy a zločiny byly pozlaceny hekatombami lidských obětí; a motivy a cíle této války se rodily z neblahé neruské politiky starého Ruska. To znehodnocuje do velké míry v našich očích všechny ty jistě neobyčejné námahy a oběti Ruska ve velké válce, v nichž je tolik smutné tragiky, vykoupené leda tím, že by bez válečných útrap a otrěsů nebylo přišlo tak brzy a tak úplně ruské osvobození od starého režimu...“*¹⁰⁹

---

¹⁰⁹ MASARYK 1925, 405.

O několik měsíců později vypukla v Rusku další revoluce, říjnová. Čechy byla vnímána na rozdíl od únorové převážně odmítavě a skepticky. Bolševismus byl považován za utopismus, který nemůže dlouho přetrvat. Masaryk sám byl přesvědčen, že jejich komunistické vize jsou nereálné. Byl zklamán, že liberalizace Ruska byla přerušena. Domníval se, že po pádu absolutismu a vzniku nové republiky nejsou již důvody k další revoluci. *„Největší chybou carismu bylo vlastně, že Rusy neučil práci. Proto ruští revolucionáři přivykli práci, která boří (pravím, že bez ní nebylo lze se obejít) – a jí se oddali takřka výhradně... Jejich odpor k carismu nedovolil jim studovati zřízení státní; neseznámili se ani s všeobecnými hybnými silami národního života. Odtud vyplývá pak jejich nekonečné rozprávky bez činů, spory místo práce.“*¹¹⁰ Druhý státní převrat v jednom roce vnímal jako přirozený běh událostí a završení faktu, že liberální vláda nedokázala demokratizaci Ruska dovést do všech lidových vrstev. Násilnou formu revoluce ale odsuzoval a tvrdil, že se jedná o snahu menšiny o uzurpování moci: *„Roku 1917 nešlo Leninovi vlastně o uskutečnění zásad a ideálů komunismu na Rusi, nýbrž o užití Ruska k tomu, ty ideály uskutečnit nebo aspoň uspišit v Evropě...“*¹¹¹

3.3. Ruská emigrace v Československu

Jedním z dopadů ruských revolucí byla také skutečnost, že příslušníci a sympatizanti starého režimu již v novém uspořádání říše dále nemohli zůstat. Všeobecně lze říci, že nejprve emigrovala vrstva aristokratů a buržoasie, respektive představitelé carského a poúnorového režimu, kteří byli většinou v zahraničí alespoň částečně hmotně zajištěni. Druhá vlna přišla v letech 1920–21, kdy skončila občanská válka v Rusku porážkou „bílých“. Vojáci s rodinami začali masově ze země prchat. Velká část emigrantů se usadila i v nově vznikajícím Československu. První uprchlíci přišli již za světové války a šlo převážně o mladé vojáky. Nejprve se jednalo o zajatce rakousko-uherské armády, kteří se už do vlasti nechtěli vrátit, později to byli Rusové, jež přišli společně s vracejícími se legionáři a kozáci z Wrangelovy armády.¹¹² Největší příliv lidí nastal zejména po říjnové revoluci 1917, kdy z Ruska odešel značný počet emigrantů téměř do celého světa. Vláda z počátku ruské uprchlíky podporovala jak finančně, tak i sociálně. Nelze ale říci, že by tato iniciativa, tzv. Ruská pomocná akce, nebyla

---

¹¹⁰ HANUŠ / VLČEK 2008, 22.

¹¹¹ HANUŠ / VLČEK 2008, 26.

¹¹² Generál Wrangel a jeho vojáci po prohře v občanské válce opustili v roce 1920 zemi, přes Istanbul pokračovali dále na západ.

nezištná. Jak jsem již poukázala výše, s bolševickým režimem se nepočítalo jako s dlouhodobou záležitostí. Čelní čeští představitelé, dříve doufající v užší spojení s Ruskem, neuznávali Sovětský svaz a stejně jako emigranti až do konce 20. let věřili v jeho rozpad. Sovětská vláda v prvních letech svého působení žila téměř v izolaci, v Praze dokonce úřadovali ještě carští diplomaté.

Praha byla po Paříži a Berlínu třetím největším evropským centrem kultury ruské emigrace a možná i předním vědeckým centrem. Zásahu na tom nesla skutečnost, že právě do Československa přišli příslušníci inteligence, jako učitelé, profesori, lékaři, inženýři a studenti.¹¹³ Menší část emigrace tvořili monarchisté. České republikánské smýšlení jim nebylo příliš nakloněno, paradoxně ale právě oni se nejvíce politicky projevovali. Cílem ruských uprchlíků bylo především uchovat v sobě i ve svých dětech národní kulturu, ale zároveň poznávat svou novou zem, ve které nyní žijí, a tyto poznatky využít v budoucnu ve prospěch nového Ruska. Tu samou myšlenku zastávali i čeští vládní činitelé. O spojení s Ruskem usiloval nadále T. G. Masaryk i Karel Kramář a to právě skrz ruskou emigraci. Předpokládali, že v Československu vzdělaná generace Rusů, se po svém návratu do vlasti postaví za ideu slovanské jednoty a jejich stát budou hospodářsky i politicky podporovat. Karel Kramář stále doufal v obnovení ruské monarchie, ovšem v reformované podobě, naproti tomu Masaryk zaujímal postoj příklánějící se k nastolení demokracie.¹¹⁴ Karel Kramář byl známý svou náklonností k carskému Rusku, i jeho žena Naděžda pocházela z ruské bohaté kupecké rodiny. „*Nemyslete si, že má žena Naděžda Nikolajevna je příčinou, je důsledkem této mé velké lásky.*“¹¹⁵ Jeho dům byl otevřený ruské společnosti, šlo zejména o ruskou šlechtu, vysoké duchovní a další procarskou společnost. Kramář s manželkou byli mezi „svými“ nakonec i pohřbeni, spočinuli v ruské části Olšanských hřbitovů.

V ČSR začaly vznikat ruské základní školy, emigrace se snažila o politickou i kulturní činnost, zakládala spolky a komitety. Ale tím největším stmelovacím článkem, domnívám se, byla jejich víra. Už dříve, když Rusové cestovali, nepobýly na místě příliš dlouho, pokud zde neměli vlastní kostel. Tak začaly vznikat pravoslavné chrámy v oblíbených ruských destinacích. Podobně tomu bylo u emigrace. Aby si mohli k novému domovu vytvořit vztah a normálně zde žít, museli mít i pevné zázemí, které by jim dodávalo vnitřní sílu. O podobné situaci píše ruská emigrantka ze šlechtické

---

¹¹³ TEJCHMANOVÁ 1993, 7.

¹¹⁴ VEBER 1995, 20.

¹¹⁵ TEJCHMANOVÁ 1993, 12.

rodiny Tatiana Metternich: „...*Zkoušky i dlouhé bohoslužby jim poskytovaly sílu a víru vyrovnat se s dlouho živenou, nyní však již mizející nadějí na návrat do Ruska. Lásky k vlasti byla jádrem jejich bytí a zejména v pravoslavné víře nacházela hluboké vyjádření.*“¹¹⁶ V létě 1935 byl vysvěcen chrám sv. Cyrila a Metoděje v Resslově ulici, kam se uchylovali pravoslavní věřící. Navštěvovaný byl i nouzový kostel v Dejvicích, ale předním centrem Rusů se stala nekropole na Olšanech a nově postavený Uspenský chrám. Na jeho výstavbě má zásluhu opět Karel Kramář a jeho žena. Ruská farnost, poněvadž nebyla právnickou osobou, aby mohla řídit stavbu, obrátila se s žádostí o pomoc na Kramářovi. Za jejich podpory bylo založeno „Uspenské bratrstvo“ neboli Jednota pro pohřbívání pravoslavných ruských občanů a pro ochranu a udržování jejich hrobů v Československu.¹¹⁷ Do čela předsednictva byla zvolena N. N. Kramářová. Za finanční podpory Kramářových a jejich kontaktů byl v roce 1924 položen základní kámen a o rok později byla stavba chrámu dokončena.

V roce 1921 založila emigrace z Ruska s pomocí československých úřadů, podnikatelských institucí a podniků komitét na podporu studujících emigrantů. Byl to Komitét pro umožnění studia ruských studentů v ČSR, který byl v roce 1926 sloučen ještě s ukrajinskou větví této instituce. Ale už v roce 1927 započaly snahy o jeho zrušení, oficiálně z finančních důvodů. Likvidace trvala až do roku 1935, poté komitét ještě nějaký čas spravoval Červený kříž, dokud poslední student neukončil studium.¹¹⁸ Zbytek spolků zanikl po 2. světové válce anebo byly úředně rozpuštěny. Důvodem byla změna na politické a diplomatické scéně.

Ve 30. letech dochází kvůli rostoucímu nebezpečí od nacistického Německa ke sbližení se Sovětským svazem. Ten se nyní stával váženějším a uznávanějším státem, u kterého země ohrožené nacismem hledaly podporu. Protože ruská emigrace po celé Evropě vydávala všemožné spisy a prohlášení kritizující bolševickou vládu, stala se v jejích očích nežádoucí. Dokladem toho jsou v Československu vydaná díla jako „*Kletba vám, bolševici!*“ z roku 1919 nebo „*Rusko na Golgotě*“ z roku 1921. Co se týkalo emigrantského tisku, zprávy a novinky ze Sovětského Ruska většinou odpovídaly skutečnosti, příkladem toho byly materiály vystihující teror v SSSR. Tím jak Sovětský svaz stále více pronikal do zájmů demokratických států, mezi nimiž bylo i Československo, snažil se také o systematické odsuzování emigrace. Všichni, kdo

---

¹¹⁶ METTERNICHOVÁ 1992, 34.

¹¹⁷ DOBUŠEVA / KRYMOVA 2013, 28.

¹¹⁸ PODANÝ / BARVÍKOVÁ 1996², 16–17.

doposud neuznávali nový režim, se stali cílem sociálních útoků a situace se pro ruské emigranty dále zhoršovala. Stále narůstající hrozba války znepokojovala nejen Československo, ale i emigraci samotnou. Světlana Tejchmanová k problematice píše: „Znepokojovala ji vážná otázka, jak se zachovat v případě války proti Sovětskému svazu. S příchodem A. Hitlera k moci počátkem roku 1933 se ruská emigrace rozdělila na dva ideové směry: na přívržence obrany SSSR a na její odpůrce.“¹¹⁹

Sovětský svaz směřoval svou levicovou politiku na boj s imperialismem a nátlak vyvíjel i v oblasti diplomacie. Československo, které si začalo uvědomovat potřebu spojení se SSSR, tomuto tlaku stále více podléhalo. Emigrace se všimla změny poměrů a někteří začali odcházet. Ve 30. letech se jejich počet snížil z 25 tisíc na 10,5 tisíce. Proti nim se záhy postavila i jim doposud nakloněná česká veřejnost. Odsuzovala jejich zastaralost ve školství i stále-se klanění carovi. Vláda dokonce začala zakazovat českým institucím a jejich představitelům stýkat se s emigrací při oficiálních příležitostech, aby nepoškodili diplomatické vztahy se SSSR. Dokonce i Jan Slavík dostal v této době doporučení nevydávat svá další díla o Sovětském svazu. Obrat v českém smýšlení vůči ruské emigraci odsoudili jen čeští legionáři, ale marně.

3.4. Vystoupení českých legionářů v Rusku roku 1918

Od počátku světové války čeští vojáci ve službách rakousko-uherské armády padali na východní frontě do ruského zajetí. Protože životní podmínky v táborech byly otřesné, začali se vojáci národnostně sdružovat. Z pudu sebezáchovy se utvářely skupiny krajanů z Čech a Slovenska, některé podporované i krajanskými spolky. Od nich začali vojáci slýchat o myšlenkách samostatného československého státu. Dozvídali se také zprávy o České družině, dobrovolnické jednotce Čechů a předchůdkyni československých legií. Z počátku jí tvořili Češi žijící v Rusku, posléze se přidávali i váleční zajatci.¹²⁰ Tak získávalo československé vojsko další sympatizanty.

Češi a Slováci bojovali jako dobrovolníci v dohodových armádách na většině front. Byli sice vítáni a respektováni, ale nikoli jako samostatné vojsko. Carská vláda se dlouho bránila návrhům na vybudování armády z československých zajatců. V roce 1916 zahájil T. G. Masaryk jednání s carskými velvyslanci v Anglii a Francii o „československé otázce“. Vyslovil se pro to, aby z českých a slovenských zběhů k ruské armádě a zajatců bylo vytvořeno vojsko, které by se vydalo na pomoc

---

¹¹⁹ TEJCHMANOVÁ 1993, 19.

¹²⁰ NEDOROST 2007, 62.

francouzské frontě. Na jaře 1916 vystoupil s projevem ve Státní dumě okt'abrista Kovalevskij a vyjádřil se k problému československého vojska, „*vzdvihl statečnost České družiny na frontě a hlavně poukázal na to, že by Rusko mohlo v zázemí využít odborníků a kvalifikovaných dělníků z řad českých zajatců, kteří jsou rusofilští a žijí za špatných podmínek v zajateckých táborech.*“¹²¹ Ruská vláda se však obávala nepřátelských zajatců a nespatořovala v nich případné spojence. Po pádu carského režimu se ani Prozatímní vláda z počátku nestavěla k problému ochotně. Obrat nastal až po úspěšném vystoupení České družiny v bitvě u Zborova v červenci 1917. Střet armád u Zborova znamenal sice pro vítěznou československou družinu uznání a umožnění jejich oficiálního vystoupení jako legie, ale představoval pro ně i mravní porážku. V mnoha očích byli považováni za zrádce vlastního národa, neboť v bitvě bojovali proti vlastním krajanům. Václav Rájek, příslušník plzeňského 35. pěšího pluku, si v deníku zapsal: „*...Prokletá válka! Rusové na přední stráži nám řekli, že na nás přijde Česká brigáda, že jsou to zajatí Češi, abychom na ně nepucali, tj. nestříleli...*“¹²² Sami velitelé České brigády vnímali toto selhání, ale zároveň vehementně bránili vojenskou povinnost a nutnost plnění rozkazů: „*Skutečnost, že proti divisi stála také československá brigáda, je zřejmě v nejvyšším stupni pro Čechy ostudná, avšak mužstvo o tom nemělo ani ponětí a museli by se volat k zodpovědnosti političtí iniciátoři a dát v Čechách tuto hanbu pocítit politicky – ubozí, poslušní a stateční vojáci ale, kteří jsou pod naším velením, za to opravdu nemohou.*“¹²³

V lednu 1918 byla v Paříži uzavřena dohoda, že československé vojsko v Rusku bude převedeno do spojeneckého žoldu. Jednání probíhala mezi Nejvyšší spojeneckou radou a Československou národní radou, které následně informovali T. G. Masaryka, tou dobou nacházejícího se u vojska v Kyjevě. Mezi Masarykem a vojáky panoval až rodinný vztah, pečoval o ně a často je navštěvoval, oni ho na oplátku vítali nápisem: „*Otče, tvé slovo – náš zákon*“.¹²⁴ Počátkem února přišel rozkaz o přesunu čs. vojáků z Ruska do Francie, kde budou nasazeni na německé frontě. Poněvadž nepřicházela v úvahu cesta přes válkou zasažené vnitrozemí, byl odjezd naplánován přes Archangelsk, nebo přes Sibiř a Vladivostok a odtud lodí přes moře. Masaryk v prvních dnech sám organizoval přesun vojáků na západ. „*Masaryk vydal směrnicí, že je třeba slibovat sovětskému velení společný boj a přitom si od něho opatřit technické*

---

¹²¹ SYLLABA 1959, 121.

¹²² NEDOROST 2007, 91.

¹²³ ŠEDIVÝ 2001, 121.

¹²⁴ KOVTUN 1991, 152.

prostředky – vlaky, zásoby atd. – nezbytné pro odjezd z fronty. Jestliže se nedosáhne povolení k odjezdu lstí, pak je podle Masarykova názoru zapotřebí probít se z Ukrajiny silou.“¹²⁵

Poměry v Rusku a současně i na železnici byly ale horší, než se očekávalo. Všeobecná anarchie v zemi a roztříštěnost správy zapříčinila žalostný stav dráhy i stanic. Nejenom potíže s dopravou a zásobováním bylo to, co čs. legie ohrožovalo, největší překážky se ukázaly být politické. Po uzavření Brestlitevského míru 3. března 1918 začaly nové komplikace. Poněvadž se musela sovětská vláda řídit podmínkami mírové smlouvy, byli nyní čs. vojáci na jejím území nežádoucí. Vláda byla podle nařízení povinna bývalé zajatce odzbrojit a vrátit do vlasti, kde by je čekal soud a mnohé i smrt. Mnozí z řad bolševické vlády však usilovali o začlenění čs. vojáků do Rudé armády a k jejich vydání Němcům se neměli. Lenin nakonec souhlasil s co nejrychlejším odjezdem legie z Ruska. Další politickou potíž představovali českoslovenští komunisté v zemi. Zastavovali vlaky s čs. vojáky a snažili se jim vnutit svou agitaci. Převážně šlo o zběhy z legií, kteří podleli bolševickým revolučním myšlenkám, měli dobré vztahy s místním Sovětem a jejich cílem bylo získat co nejvíce krajanů do sovětské armády. Počet československých „krasnoarmějců“ se pohyboval kolem 4 tisíc mužů, naopak legie pod Masarykovým velením tvořilo asi 50 tisíc mužů¹²⁶, proto lze říci, že jejich pokusy o zbolševizování Čechoslováků byly téměř bezvýsledné.

„Ideově českoslovenští komunisté u našich vojáků zvítězit nemohli. Národní myšlenka, která ovládala všechny československé vojáky a pojila je vespolek tím více, čím nebezpečnější byla situace a čím osamělejšími se cítili uprostřed „slovanského“ Ruska následkem jeho zbolševizování a všeobecného zdůrazňování ideálů internacionálních. Myšlenka národního osvobození, tato jediná vůdčí idea československých legionářů od prvních dob r. 1914 až do konečného vítězství v r. 1918, vítězila nade všemi svody a lákadly mezinárodního komunismu.“¹²⁷

26. března 1918 došlo na základě československo-bolševického jednání a uzavření Stalinovy smlouvy k závěru, že „Čechoslováci odjíždějí ne jako bojové jednotky, nýbrž jako skupina svobodných občanů, majících s sebou jistý počet zbraní pro svoji

---

¹²⁵ SYLLABA 1959, 223.

¹²⁶ HUSA 1962, 313.

¹²⁷ ŠTEIDLER 1923, 17.

sebeobranu proti přepadení se strany kontrarevolucionářů.“¹²⁸ Bylo vyjednáno, že na cestě do Vladivostoku v Penze dojde k odzbrojení vojska. Už v polovině března odjel ze země Masaryk, největší autorita pro vojáky, a vidina odložení zbraní, které v nejistých poměrech všude kolem znamenaly jedinou oporu, vyvolala v mužstvu vlnu nevole. Muži byli stále nervóznější a radikálnější z překážek, které jim sovětská vláda kladla k odjezdu. Ani po částečné demobilizaci nepřišlo uvolnění cesty. Nyní se do věci vložily místní Sověty, které přítomnost čs. vojska ve svých stanicích nijak nevívaly. Z deníku jednoho z vojáků: „*Marně vykládáme, že jsme neutrální, že do ruských věcí nechceme zasahovat, že máme před sebou určitý úkol a ten že čestně splníme. Nedůvěřují!*...“¹²⁹ K důležité události došlo 14. května v Čeljabinsku. Z vlaku vezoucího německo-maďarské zajatce kdosi vyhodil kus železa a zranil jím příslušníka československého 6. Hanáckého pluku. Rozčilení vojáci pochopili věc jako provokaci, vytáhli z vlaku pachatele a zabili ho. V následujících dnech bylo několik mužů předvoláno k výslechu, byli ale zatčeni a uvězněni. Masa jejich spolubojovníků se poté vydala na demonstraci do města a vynutila si jejich propuštění. Přestože se čeljabinský sověť snažil vůči čs. vojákům vystupovat smířlivě, uvědomil okolní města a Moskvu o jejich vojenské vzpouře. Spor se rozrostl natolik, že bylo z Moskvy nařízeno povinné všeobecné odzbrojení a odevzdání se do sovětských rukou. Nyní došlo k zásadnímu rozhodnutí, vojáci odmítli složit své zbraně a rozhodli se jít „vlastní cestou.“

Strach Trockého z toho, jak dopadne volný pohyb Čechoslováků na území Ruska, se díky jeho rozkazu o odzbrojení naplnil. Legie ovládly téměř celou transsibiřskou magistrálu do Vladivostoku a místo jejich původního plánu postupovat dále na východ, se obrátili nyní zpět na západ k Volze. Aby si vojsko zajistilo volný postup do Vladivostoku, muselo si cestu vydobýt a zbavit se sovětů podél magistrály. Důsledkem toho došlo také ke spolupráci Čechoslováků s nově se formující vládou sibiřské demokracie. České noviny „Právo lidu“ pravidelně informovaly o dění v Rusku, názorově sympatizovaly s bolševickou vládou, což se v článcích značně projevuje. Zpráva z 16. července 1918 líčí situaci na Sibíři:

„Československé vojenské oddíly dostaly ku konci března t. r. od Trockého, který je ministrem (t. zv. lidovým komisařem) války a námořnictva, povolení k odjezdu do Francie přes Vladivostok... Anglická vláda však prohlásila, že nebude moci opatřiti dostatečný počet lodí k této přepravě... Tak se ocitl plán výpravy Čechoslováků na

---

¹²⁸ ŠTEIDLER 1923, 11.

¹²⁹ ŠTEIDLER 1923, 25.

západní frontu na mrtvém bodě, a zmatku, z toho vzniklého, využito bylo k agitaci proti bolševické vládě pod heslem, že chce zadržením československých transportů prospěti Německu... Proti těmto pověstem vystoupil Trocký ostrým prohlášením, v němž takový úmysl co nejrozhodněji jménem vlády sovětů popíral... Ale agitace protibolševická byla už rozpoutána a výsledkem jejím bylo povstání, které vedlo k obsazení některých měst sibiřských, sesazení, popř. povraždění dělnických sovětů a dosazování vlád protibolševických, sestavených z různých živlů socialistických i měšťanských. Značná část československých oddílů, sestavených z českých socialistických dělníků, zůstala však bolševikům věrna... Pokud jde o události na Sibíři, vytykají československým povstalcům, že při odstraňování bolševických vlád sovětů postupovali s krajní bezohledností, nešetříce životů. Zdá se, že na těchto žalobách bude něco pravdy, neboť i menševický „Náš Golos“, který povstání Čechoslováků v Sibíři vítal sympaticky, odsuzoval páchané ukrutnosti, uváděje, že např. v Čeljabinsku byli všichni členové dělnické vlády Čechoslováky postríleni. Také v Penze bylo mnoho osob Čechoslováky popraveno...“¹³⁰

Téměř současně vzplály boje na území města Mariinska, Penzy, Irkutska, Zlatoustu a Novonikolajevska. Pod vlivem vítězství a projevů sympatií ze strany protibolševických povstalců došli čs. vojáci k názoru neopouštět své slovanské bratry a pomoci jim v jejich boji za osvobození Ruska. Poblíž Samary se československé legie spojily s bílou armádou. V té době se nacházela v Samaře část zlatých vládních rezerv, které „zdědila“ vláda po carském režimu. Ze strachu nechal místní Sovět zlato převést proti proudu řeky do Kazaně. Hodnota tohoto zlatého pokladu společně se zásobami z Kazaně nyní činila 332 milionů dolarů.¹³¹ V červnu 1918 bylo město dobyté. Vítězné bitvy byly svedeny rovněž u Lipjag a o Omsk. Všeobecnou náladu z vydobytého úspěchu reflektují slova z Věstníku vydaného výborem revolučního čs. vojska 15. června: „*Věříme, že svobodný a silný národ nedá spustnouti rovům těch, kdo svojí smrtí snad vykoupili i jeho obrození a svobodu, a že našim hrdinům lehce se bude odpočívati v sesterské slovanské zemi.*“¹³²

Následující měsíc zaznamenávaly české legie jedno vítězství za druhým. Podlehl jim už téměř celý Ural a jednotky se začaly pohybovat i kolem Jekatěrinburgu. Ve městě v Ipat'jevově domě byla uvězněna carská rodina a nervozita bolševiků stoupala.

---

¹³⁰ PRÁVO LIDU 1918, 1.

¹³¹ CLARKE 1997, 251.

¹³² ŠTEIDLER 1923, 72.

14. června obdržela rodina tajný lístek se zprávou: „*Jsme skupina důstojníků ruské armády, která má dosud svědomí a cítí povinnost vůči carovi a vlasti. Máme důvod neinformovat Vás podrobně, kdo jsme, a Vy to jistě dobře chápete, ale Vaši přátelé D. a T. (Dolgorukov a Tatiščev), kteří už jsou zachráněni, nás znají. Hodina osvobození se blíží a dny uzurpátorů jsou sečteny. Armáda Čechoslováků se blíží k Jekatěrinburgu, už je jen několik verst od města... Nezapomínejte, že bolševici budou v poslední chvíli schopni všeho. Přišla naše chvíle, musíme jednat. Čekajte na zahvízdnutí kolem půlnoci, to bude signál. Důstojník.*“¹³³ Vzkaz byl samozřejmě falešný, podle pátrání Edvarda Radzinského byl napsán v čece.

Města na jih od Jekatěrinburgu jako Kyštym, Miass, Zlatoust nebo Šadrinsk byla obsazena. Bělogvardějci ale s obléháním Jekatěrinburgu vyčkávali, chtěli ho pomalu udolat a k vysvobození cara nikdo nespíchal. I kdyby jej zachránili, neměli v plánu obnovit monarchii. Bolševikům v Jekatěrinburgu situace v okolí města však značně naháněla strach: „*Před příchodem Čechoslováků do Jekatěrinburgu bylo v bolševické armádě houževnatě agitováno, že Čechoslováci jsou monarchisté a že chtějí znovu nastolit cara. Touto agitací měl být zvyšován bojovný duch v rudé armádě. Proto když tedy československé vojsko přibližovalo se k Jekatěrinburgu, bolševici v obavě, aby se Čechoslováci snad nezmocnili cara, svolali mimořádnou schůzi jekatěrinburského oblastního Sovětu, v níž se usnesli usmrtit celou carskou rodinu i všechna velkoknížata.*“¹³⁴

Zvuky bojů v okolních oblastech doléhaly až do města. I samotná carská rodina pozorovala vnější ruch a dusnější atmosféru. Stále asi doufali v pomoc, kterou jim přislíbil tajemný „důstojník“. Z dálky se ozývající rány z děl a výstřely je museli v jejich naději utvrzovat, že každým dnem se musí vzbouřenci dobýt do města! Alexandra Fjodorovna 12. července píše ve svém deníku: „*Neustále slyšíme dělostřelbu, procházející pěchotu a dvakrát přejela jízda – v průběhu posledních čtrnácti dnů. Rovněž jednotky pochodující s hudbou, to jsou rakousko-uherští zajatci, co bojují proti Čechoslovákům (rovněž našim bývalým zajatcům), kteří táhnou společně s vojskem přes Sibiř. A nejsou už daleko odtud. Do města denně přivážejí raněné.*“¹³⁵ Za pět dnů byla rodina zabita. Záminku brzkého příchodu Čechoslováků využil i jejich vrah Jurovskij k přesunu rodiny do suterénních místností domu. 25. července bylo

---

¹³³ RADZINSKIJ 1993, 290.

¹³⁴ RICHTER 1918, 13.

¹³⁵ RADZINSKIJ 1993, 307.

město dobyto 3. plukem a částí 2. pluku československých legií a dvěma rotami kozáků.¹³⁶ Důstojníci bělogvardějců ihned zamířili k Ipat'jevovu domu, nikoho už tu ale nenašli. Národní politika z 28. července píše: „*Poslední zprávy ruských „Izvěstí“, došlé do Berlína, oznamují, že Češi shromáždili podél dráhy Jekatěrinburg-Čeljabinsk silná vojska, před nimiž dala se vojska bolševická na ústup. Dle „Morning Postu“ obsadili Čechoslováci Jaroslav a táhnou na Moskvu, při čemž přidávají se k nim četní povstálí sedláci...*“¹³⁷ 3. srpna byl uveřejněn článek o dobytí Jekatěrinburgu i v českém výtisku ranních Lidových novin: „*Jakatěrinburg byl dle zprávy úředních Izvěstí dobyt Čechoslováky... Dobyti Jekatěrinburku nastalo tři dny po zavraždění cara, ale zpráva o tom byla potlačena, aby nevyvolala nepokoje. Vrahové bývalého cara nebyli Čechoslováky obtěžováni; Češi chtěli tím dokázati, že s vraždou nemají nic společného. Také členové sovětu mohli se závčas zachrániti. Čechoslováci vyzvali obyvatelstvo, aby zachovalo klid a podporovalo nové úřady.*“¹³⁸

6. srpna byla dobyta Kazaň spojenými vojsky Čechoslováků a bělogvardějců, a zmocnili se zlatého pokladu. Ještě ten měsíc bylo zlato převezeno zpět do Samary. Samarské shromáždění se ale dohodlo na převezení pokladu dále do Ufy. To však vyvolalo nevoli Západosibiřského komisariátu z Omska. Na stanici v Čeljabinsku byl vlak samarským ukraden a rozjel se směrem na Omsk. Zde se dostává do rukou veliteli bílé armády admirálu Alexandru Kolčakovi. Z původní hodnoty 332 milionů použil 122 milionů na nákup materiálu a výplatu vojáků. Během roku 1919 začala postupovat Rudá armáda stále více na východ. Kolčak se snažil se zlatem dostat přes transsibiřskou magistrálu do Vladivostoku. Československé vojsko jej ale předběhlo a nyní ovládalo celou trať. S dřívější spoluprací byl konec. Čechoslováci se nyní chtěli co nejdříve vrátit do své již svobodné vlasti a carské zlato by jim to velmi usnadnilo. Donutili Kolčaka přenechat jim vlak s pokladem, výměnou za volný průjezd do Vladivostoku. Tam už se ale admirál nedostal, Čechoslováci ho „*vydali nově ustanovenému socialistickému režimu v Irkutsku.*“¹³⁹ Za dva měsíce byl admirál Alexandr Kolčak zastřelen. Nyní vlastnili zlato legionáři, a aby se co nejrychleji mohli vrátit do Československa, využili zlato k obejití diplomatických překážek a vrátili ho bolševické vládě.

---

¹³⁶ SOKOLOV 1926, 7.

¹³⁷ NÁRODNÍ POLITIKA 1918, 3.

¹³⁸ LIDOVÉ NOVINY 1918, 2.

¹³⁹ CLARKE 1997, 255.

4. Smrt carské rodiny v českých publikacích

4.1. Zprávy o zavraždění Mikuláše II. v českém tisku

Když v noci z 16. na 17. července 1918 došlo k zavraždění carské rodiny, události, které následovaly, byly doprovázeny mimořádným utajením. Snaha přehlušit výstřely zbraní pomocí motoru nákladního auta, extrémní bezpečností a krycí opatření během převozu těl i jejich následné spálení, zohavení a „pohřbení“. To vše byla součást jednání Sovětu, aby se veřejnost nedozvěděla o jejich krvavém rozsudku nad celou rodinou. Zatímco zavražděním nevinných dívek by si pravděpodobně vysloužili bolševici silnou kritiku, nemluvě o strachu z evropských velmocí, jejichž příslušníci byli příbuznými Romanovců, tak popravou cara Mikuláše „Krvavého“ se téměř ruský tisk chlubil. Přiznání k popravě žen bylo tedy potlačeno přísliby ruské vlády, že carevna a její dcery jsou ukryty na bezpečném místě. Zpráva o smrti bývalého cara byla zveřejněna za pár dní i ve světě.

21. července přinesl informaci o popravě Mikuláše Romanova i český tisk. Zatímco některé listy věnovaly události celý sloupek a širší pozornost, některé pouze řádku mezi novinkami. Nešlo však o rychle zapomenutou zprávu, k popravě v Jekatěrinburgu se deníky vracely i v dalších dnech. Jak postupně přicházely informace z Ruska, tak i český tisk na ně reagoval. Tudíž se i čeští občané mohli dozvědět nejen o oficiální smrti bývalého panovníka, ale i o spekulacích nad osudem dalších členů rodu Romanovců.

Jeden z nejobsáhlejších článků přinesl deník Právo lidu. Noviny byly ústředním orgánem československé sociálně demokratické strany dělnické a vycházely už od roku 1895. Sloupek z 21. července byl zprostředkováním jeden den staré zprávy z Berlína, nesl nadpis *Bývalý car Mikuláš zastřelen* a zněl:

„Podle zprávy, došlé z Moskvy, byl dne 16 t. m. v Jekatěrinburku zastřelen bývalý ruský car. Důvodem toho bylo přiblížení se československých tlup, jimž místní uralská vláda nechtěla přenechat dřívějšího cara živého.“ A zpráva pokračuje bližším vysvětlením: *„Před několika týdny vyskytly se již jednou zprávy o zavraždění bývalého ruského cara Mikuláše, byly to však pouhé smyšlenky, šířené různými ruskými žurnály. Nyní se oznamuje úředně, že bývalý car Mikuláš byl v Jekatěrinburgu zastřelen z usnesení místní uralské vlády, která jej nechtěla přenechat živého bližícím se československým oddílům. Bude tedy sotva pochyb o faktu samém, přes to, že se stále nedostává bližších podrobností o činu. Místní uralská vláda se patrně obávala, že by*

*Čechoslováci, zmocnivši se také osoby carovy, využili ji ke své agitaci, vždyť v tom všeobecném chaotickém rozvášnění a zmatcích byli Čechoslováci obviňováni, že chtějí s pomocí dohody dopomoci starému carskému režimu na nohy a že chtějí obnoviti v Rusku zase monarchii. Při nedostatku přímých zpráv o ruských poměrech a zejména o akci Čechoslováků, nelze se dosud pouštět do řešení otázky, spočívají-li obvinění ta na pravdě. Místní uralská vláda sáhla k činu, který má svoji obdobu ve velké revoluci francouzské i v revoluci anglické. Car Mikuláš tragicky končí uprostřed všeobecných vnitřních zmatků a hrozících nových válečných zápletek.*¹⁴⁰

Deník Národní politika patří k těm méně informujícím. 21. července píše pouze: „Úředně se oznamuje z Berlína, že bývalý ruský car Mikuláš byl v Jekatěrinburku zastřelen, aby nebyl protirevolucí osvobozen.“¹⁴¹

Lidové noviny přinesly zprávu taktéž 21. července s hlavičkou *Car zastřelen*. Informace opět vycházejí z berlínského zdroje. „Dle sem došlé zprávy z Moskvy byl bývalý ruský car 16. t. m. v Jekatěrinburku zastřelen. Podnět k tomu dalo bližení se československých tlup, jimž rudá uralská vláda nechtěla bývalého cara odevzdati živého.“¹⁴²

Trochu opožděně za jinými deníky zůstaly Dělnické listy, které uveřejnily článek o popravě cara o dva dny později. Zato se ale můžeme díky nim seznámit i s názory německého tisku. V rubrice *Rusko* píše:

„Z Moskvy došla znovu zpráva, že bývalý car byl zastřelen dne 16. července z rozsudku uralského sovětu v Jekatěrinburgu. „Bjednota“ oznámila zavraždění tímto způsobem: ‚Z vůle revolučního lidu krvavý car v Jekatěrinburgu šťastně skončil. Ať žije ruský teror!‘ Dekretem ze dne 19. července prohlášen veškerý majetek bývalého cara jakož i bývalých careven za zkonfiskovaný. Pozoruhodno jest, jak se k události této staví tisk v německé říši. Orgány měšťácké levice vyslovují svůj odpor, ano hnus nad vraždou. ‚Berliner Tageblatt‘ píše, že vláda sovětů se pokryla hanbou. Tisk všenněmecký zaujímá stanovisko docela opačné. Pro zajímavost třeba zaznamenati hlas ‚Deutsche Zeitung‘, jenž hájí zájmy těžkého průmyslu. Píše: ‚Revoluce je revoluce. Vláda sovětů nemohla se svého stanoviska zůstaviti cara živého svým odpůrcům. Car Mikuláš si svůj osud sám

---

¹⁴⁰ PRÁVO LIDU 1918, 2.

¹⁴¹ NÁRODNÍ POLITIKA 1918, 1.

¹⁴² LIDOVÉ NOVINY 1918, 3.

připravil svým způsobem vlády a ustupováním před hlukem davu. V každém státě jsou revoluční spodní proudy. To je politický přírodní zákon.“¹⁴³

Už o dva dny později ale začaly pronikat na veřejnost zprávy, že popraven nebyl pouze bývalý car, ale i carevič Alexej. Předchozí prohlášení formulující jasně a pouze zastřelení Mikuláše, nyní dostávala první trhliny. List *Národní politika* v rubrice *Události v Rusku* ze dne 23. července píše: *„Pověst o zavraždění careviče. Petrohradská ‚Pravda‘ potvrzuje, že také ruský carevič počátkem července byl zavražděn.*“¹⁴⁴

Stejnou informaci v ten den uveřejnily i Lidové noviny: *„Pravda potvrzuje zprávu o zavraždění careviče počátkem července.*“¹⁴⁵

Ruská vláda tedy nezůstala pouze u popravu „Krvavého cara“, ale její rozsudek postihl i chlapce v nedožitých čtrnácti letech, trpícího těžkou hemofilií. Kdo další ještě mohl podlehnout smrtelnému běsnění bolševiků, se zanedlouho ukázalo.

24. července přinesly Lidové noviny bližší zprávy k carově popravě. Ty jsou důkazem drsného nadšení bolševiků ze smrti bývalého cara: *„Jak píše bolševický časopis o carovi. Moskva, 19. /7. Dnešní číslo pravdy oslavuje zastřelení carovo, modlitby kněží, kteří se za jeho zdraví modlí, už ho nevzkřísí. Mikuláš II. byl smutná postava, byl nositelem strašného zpátečnictví a zavinil válku. Ze dvou stran byl spjat s imperialismem lupičských států v Evropě. Tam ať o něho pláčou!*“¹⁴⁶ Následující sloupek se věnuje informaci novější, zveřejněnou o den dříve v Moskvě. Ta líčí oficiální důvod, proč byl car zastřelen: *„Uprchlíci z Uralu vypravují, že Čechoslováci mají nepřimo vinu na zastřelení bývalého cara. Agenti jejich oznámili zástupcům sovětů v Jekatěrinburku rozkaz organizací v Sibiři, že car má být osvobozen, aby ho mohli postavit v čelo hnutí proti bolševikům. Sovět v Jekatěrinburku dal se touto lstí vlákati do nastražené pasti a rozhodl se zastřeliti cara, poněvadž byla obava, že nebude lze dopravit ho na místo, které by bylo chráněno před Čechoslováky.*“¹⁴⁷

25. července zveřejnily Lidové noviny i *Národní politika* tutéž zprávu došlou z Moskvy – odvlčení velkoknížat! Ve školní budově v Alapajevsku věznil Sovět další členy Romanovců, byla to *„Alixina sestra Ella, velkokníže Sergej Michajlovič, synové velkoknížete Konstantina Ioann, Igor a Konstantin, mladý kníže Oleg Palej a jejich*

---

¹⁴³ DĚLNICKÉ LISTY 1918, 3.

¹⁴⁴ NÁRODNÍ POLITIKA 1918, 2.

¹⁴⁵ LIDOVÉ NOVINY 1918, 3.

¹⁴⁶ LIDOVÉ NOVINY 1918, 5.

¹⁴⁷ LIDOVÉ NOVINY 1918, 5.

sloužící...¹⁴⁸ Článek ale nemluvil pyšně o další popravě, jak tomu bylo u cara a careviče, naopak působil zaskočeně. „*Nikoli útěk, nýbrž odvezení velkoknížat. ‚Náš věk‘ oznamuje podle telegramu předsedy rady jekatěrinburského obvodu, že neznámá tlupa přepadla bydliště bývalých velkoknížat Igora Konstantinoviče, Ivana Konstantinoviče a Sergeje Michajloviče a velkoknížata přes odpor stráže odvedla. Bylo zahájeno pátrání.*“¹⁴⁹ Ani slovem se zpráva nezmiňuje o přítomnosti stárnoucí a všemi oblíbené velkokněžny Alžběty. Prohlášení o únosu bylo samozřejmě lživé, celou skupinu odvezli na povozech za město, zbili a vhodili do šachet. Za nimi svrhli ještě několik granátů. Velkokněžna Alžběta ještě v posledních chvílích života plnila svou křesťanskou povinnost, když umírajícímu Ioannovi (Ivanovi) obvázála šátkem zraněnou hlavu.

26. července vyšel článek se sdělením z Berlína: „*Podle petrohradských telegramů přijela do Jekatěrinburku z nařízení sovětové vlády vyšetřující komise, která má prozkoumati události o zavraždění carově a vinníky povolati k zodpovědnosti.*“¹⁵⁰

Lidové noviny se ten den zajímaly o trochu jinou věc – ‚*Kde je carevna?*‘ nesl název jeden ze sloupků. „*Morning Post oznamuje, že už po čtyři neděle nedošly o bývalé carevně žádné zprávy. Poslední dopis carevnin měl datum 15. června. Soudí se, že carevna byla někam odvezena.*“¹⁵¹ Pod ním byl ještě druhý s titulkem ‚*Trocký byl proti carově popravě?*‘, v němž se psalo: „*Moskevská Pravda oznamuje, poprava bývalého cara Mikuláše Romanova byla provedena se souhlasem moskevské vlády. Trocký byl proti popravě, byl však svými druhy pohnut k tomu, že svolil.*“¹⁵²

Dělnické listy otiskly několik odstavců věnovaných detailům Mikulášovy popravy:

„*O posledních okamžicích bývalého cara Mikuláše II. sdělují švýcarské listy, že dne 1. července o 5. hodině ráno se dostavila k němu vojenská hlídka, záležející z poddůstojníka a šesti mužů. Uloženo mu, aby se oblékl, načež odveden do sálu, kdež mu sdělen ortel smrti. Dostal lhůtu 3 hodin, aby se mohl rozloučiti a poslední pořizení učiniti. Poprava ustanovena na 9. hodinu dopoledne. Car požádal, aby mu byl poslán duchovní. Byl tak sláb, že cestou na popraviště dvakrát klesnul a při popravě byl opřen o sloup. Chtěl ještě něco říci, zvedl ruce, ale v tu chvíli třeskla salva a car klesl mrtev.*“

---

¹⁴⁸ RADZINSKIJ 1993, 283.

¹⁴⁹ NÁRODNÍ POLITIKA 1918, 5.

¹⁵⁰ NÁRODNÍ POLITIKA 1918, 2.

¹⁵¹ LIDOVÉ NOVINY 1918, 3.

¹⁵² LIDOVÉ NOVINY 1918, 3.

Denník Mikuláše II. byl z nařízení vlády sovětů zabaven. Poznámání sluší, že kolují také jiné zprávy, jež se od uvedené značně liší.

Z nařízení vlády sovětů odebrala se prý vyšetřovací komise do Jekatěrinburgu, aby vyšetřila, jak se sběhlo zavraždění bývalého cara a aby vinníci byli potrestáni.

„Náš věk“ oznamuje, že tlupa neznámých lidí přepadla bydliště bývalých velkoknížat Igora Konstantinoviče, Ivana Konstantinoviče a Sergeje Michailoviče a že je kamsi zavlékla. Pátrání bylo zahájeno.¹⁵³

27. července Právo lidu uveřejnilo také podrobnější popis carovy smrti v článku *„Jak byl car zavražděn“*, vycházejícího z finského časopisu Uazi Pupivae:

„Před měsícem bylo odhaleno spiknutí, směřující k tomu, aby car v Jekatěrinburgu byl vydán postupujícím Čechoslovákům. Bolševici dali tudíž jeho strážcům svobodu jednání, jenom nesměli cara vydati v žádném případě protirevolucionářům. Trocký dal ihned cara odvézti, zakázal však, aby někdo naň vložil ruku. Když Čechoslováci útočili marně na město, byl car dopraven rychle do jistého dvorce, asi 20 minut od města, a již cestou měl být zavražděn, čemuž však bylo zabráněno. Za dvě neděle měl být car dopraven opět do Jekatěrinburgu a za několik dní bylo odhaleno nové spiknutí, které chtělo nastolit cara na trůn. Nyní navrhly sověty jekatěrinburské vládě moskevské, aby car byl popraven, poněvadž se ho nedohlídají. Mlčení moskevských sovětů považovali jekatěrinburští za souhlas a ráno dne 16. července byl car odvezen z velkého vězení v Jekatěrinburgu v automobilu v průvodu tří rudých gardistů. Na jeho dotaz, kam jedou, řeklo se mu, že bude ubytován jinde. Dvě versty od města zastavil se automobil a předseda sovětů předčítal caru rozsudek smrti. Car přijal jej velmi statečně. Na jeho prosbu, aby směl viděti ještě jednou carevnu, byla mu dána zamítavá odpověď. Za několik hodin byl rozsudek vykonán. Rudí gardisté odvezli mrtvolu v automobilu; moskevské vládě bylo zastřelení carovo ihned oznámeno, načež prý potvrdila usnesení sovětové správy jekatěrinburské...“¹⁵⁴

Oba články z Dělnických listů a Práva lidu se v několika bodech značně liší. Za prvé je to počet vojáků, kteří ho měli doprovázet, čtení ortelu – podle jedné verze v sálu, podle druhé kdesi za městem, a možnost rozloučit se. Protiřečení si obou zpráv akorát podkopává jejich věrohodnost.

28. července přinesly deníky další informace o situaci Romanovců v Rusku. Národní politika zprostředkovala zprávu francouzského listu *„Echo de Paris“*, která se zabývá

---

¹⁵³ DĚLNICKÉ LISTY 1918, 2.

¹⁵⁴ PRÁVO LIDU 1918, 3.

osudem dalších členů rodiny: „*Petrohradský sovět oznámil moskevskému sovětu své usnesení, dle kterého se žádá odsouzení všech členů rodu Romanovců, kteří byli politicky činní, revolučním soudem...*“¹⁵⁵ Lidové noviny naproti tomu informují o osudu Mikulášovy rodiny, podle berlínského deníku Tageblatt, který „*oznamuje z Moskvy, že dle zpráv tamějšího tisku je carova rodina v bezpečí. Byla dopravena do jistého kláštera v Sibiři.*“¹⁵⁶

31. července vrcholí v Lidových novinách zprávy o osudu Romanovců. „*Bolševická Pravda potvrzuje zprávy o zavraždění careviče počátkem července.*“ Zároveň také píše o reakci francouzských Rusů věrných carskému režimu: „*Agence Havas oznamuje, že ruské vyslanectví v Paříži dalo u příležitosti smrti Mikuláše Romanova sloužiti smuteční bohoslužby.*“¹⁵⁷

1. srpna dokonce Dělnické listy mezi řádky článku ‚*Vláda bolševiků ohrožena*‘ píše o osudu carova bratra Michaila. „*Těž útěk velkoknížete Michala z Omska posílil hnutí protirevoluční.*“¹⁵⁸ Podobně jako v případě „unesených“ velkoknížat jde o zinscenovaný útěk, který byl ve skutečnosti rozsudkem smrti nad dalším Romanovcem. Velkokníže Michail byl se svým tajemníkem zastřelen.

4.2. České publikace reagující na smrt Mikuláše II.

Přestože v českém prostředí po vypuknutí ruské revoluce byly vydávány zejména knihy a články bolševické tematiky, najdou se mezi nimi i publikace věnující se smrti posledního ruského cara. Nešlo o rozsáhlé práce, pouze několik stran textu, věnujícího se Mikuláši II. Autoři těchto „dílek“ pocházeli z řad legionářů nebo jsou nám neznámí. Nutno poznamenat, že se nejedná pouze o carovu obranu, ale i o projevy antipatie či neutrality vůči jeho osobě.

Nejstarším dílem jsou *Poslední chvíle carské rodiny*. Tato 48 stránková publikace pochází již z roku 1918. Jejím autorem byl kapitán československých legií František Richter a vydavatelem Stanislav Klika. Svazek je zajímavým a významným svědectvím posledních dnů rodiny bývalého cara, neboť se jedná o „*zprávu o vyplenění carské rodiny líčenou podle vypravování komorníka Čemadurova...*“¹⁵⁹ Lokaj Čemodurov byl věrným sluhou Mikuláše II. a putoval s ním z jedné internace do druhé. V Jekatěrinburgu se bývalý car rozhodl umožnit starému a nemocnému muži odchod na

---

¹⁵⁵ NÁRODNÍ POLITIKA 1918, 5.

¹⁵⁶ LIDOVÉ NOVINY 1918, 3.

¹⁵⁷ LIDOVÉ NOVINY 1918, 3.

¹⁵⁸ DĚLNICKÉ LISTY 1918, 2.

¹⁵⁹ RICHTER 1918, 2.

odpočinek. Nový režim však věrnému carskému sluhovi nic takového nedopřál. Čemodurov putoval do vězení, kde se později dočkal příchodu bělogvardějců. Byl mezi prvními, kdo navštívili již opuštěný Ipatjevův dům.

Vyprávění bývalého komorníka líčí příchod Čechoslováků a bílé armády do Jekatěrinburgu i jeho podíl na vyšetřování poprav. Svědectví má však několik trhlin, v publikaci se uvádí: „*Čemadurov byl rovněž odsouzen k usmrcení společně s carovým lékařem Remezem, avšak na místě zcela jiném, totiž v šachtě, v níž zavražděna velkoknížata. Cestou do školy, v níž ubytována velkoknížata, podařilo se Čemadurovu v lese prchnouti, kde skrýval se do příchodu Čechoslováků...*“¹⁶⁰ Podle všeho však Čemodurov přečkal situaci v jekatěrinburském vězení, carský lékař se jmenoval Děrevenko a Remez byl sluhou u velkoknížat v Alapajevsku. Přesto je kniha prvním zprostředkováním vyšetřování poprav carské rodiny i romanovských velkoknížat. Vyvrací většinu oficiálních zpráv Sovětu, které byly uveřejněny v ruském i světovém tisku a podle přímých svědectví popisuje vraždu celé rodiny. Na pravou míru uvádí i nevěrohodné zprávy o odvezení velkoknížat z Alapajevska, kteří byli nalezeni v nedalekých šachtách a později slavnostně pohřbeni. Výtisk obsahuje navíc 27 fotografií carské rodiny, Ipatjevova domu, věcí po zemřelých i nalezených těl velkoknížat.

Roku 1920 vydalo nakladatelství Národ již delší, obsáhlejší výtisk informující o zavraždění ruského cara a jeho rodiny. Dílo nese název *Záhady Ruska* s podtitulem *Záhada Romanovců*. Jeho hlavním úkolem je seznámit čtenáře s výsledky vyšetřovací komise, protože „*oficiální zpráva, vydaná moskevskou vládou 20. července...líčila zastřelení Mikuláše jako nezbytný čin, ale kategoricky ujišťovala, že carevna a děti byly vyvezeny z města. Tato zpráva měla za účel odklidit stopy pro vyšetřování.*“¹⁶¹ S největší pravděpodobností se jedná o první vydání Sokolovova vyšetřování, jehož autor se s vyšetřovatelem osobně setkal. Šlo by tedy o zkrácenou verzi výsledného díla, které vyšlo v Československu v roce 1926, zaměřující se pouze na poslední dny a vraždu Romanovců. Dílo se zabývá mimo jiné o vztah carevny a Rasputina a vyvrací mysteriózní pověsti o jeho osobě. Stěžejním tématem je ale přítomnost carské rodiny v internaci, podmínky, v nichž zde žili, chování strážných a samozřejmě okolnosti poprav. Vyšetřovací komise byla první, která odhalila a vyjasnila otázky vznášející se nad osudem celé rodiny. „*Brzy potom byl jsem v lese, asi 10 mil severně od města kde*

---

¹⁶⁰ RICHTER 1918, 14.

¹⁶¹ NÁROD 1920, 3.

rolníci našli klenoty a jiné ostatky zavražděné rodiny. Viděl jsem stopy, ještě zcela určité, po těžkých nákladních vozech, jež si razily cestu skrze stromy k neužívaným dolům na železnou rudu. Vše směřovalo k jedinému místu, k jámě, okolo níž celá sbírka důkazů byla nalezena; drahé kameny, perly, krásné soupravy zlaté a platinové, některé polámané, zlomené, nebo se stopami po ohni; náušnice, háčky, knoflíky, kousky kůže a šatu, lidský prst a chrup. Ráz a počet těchto rozmanitých předmětů stačil, aby se ukázalo, které z obětí ta nebo ona věc náležela...¹⁶², tak líčí vyšetřovatel své dojmy z místa pálení ostatků. Skutečné hroby rodiny a jejich doprovodu byly však nalezeny až o několik desítek let později.

Zatímco první oddíl knihy se věnuje věznění a popravě carské rodiny, druhý se zabývá postupy vyšetřovatelů a jejich výsledky, situací v Jekatěrinburgu po jeho dobytí i osudem romanovských vrahů. Jedna z pasáží svazku se zabývá i úlohou Čechoslováků v případě vraždy Romanovců. Autor podává svědectví o chování příslušníků československé legie vůči šetření v Ipatjevově domě. Hlavní postavou „skandálu“ měl být velitel českých zadních vojsů generál Gajda, který „obsadil dům Ipatjevův a usídlil se právě v pokoji, kde bydlela carova rodina. Soudní úředník žádal jej, aby tak nečinil, poukazuje na to, že je třeba, aby dům zůstal v neporušeném stavu v zájmu soudního vyšetřování. Byl příkře odbyt. Gajda vyhrožoval dokonce násilím.“¹⁶³ Český překladatel díla poznamenává, že generálovo jednání mělo vyvrátit spekulace o Česích jako osvoboditelích cara. K jeho počínání ho prý vedly vojenské důvody a závažné místní okolnosti.

Dalším titulem vydaným v roce 1920 je tenká brožura *Odkaz cara mučedníka Mikuláše II. Slovanstvu. Od podvodného k pravému socialismu*. Autorem publikace je František Dědina píšící pod pseudonymem Čestmír. Své názory a postoje dává Čestmír na stránkách knihy plně najevo, kriticky pohlíží na německý národ a Židy:

„Po jeho pádu světový tisk židovský vrhl se na něho a na carismus, jako na původce všeho zla. Car byl prý tyranem, krutým autokratem, opilcem, vyvrhelem člověka. Carismus líčí jako sveřepý, zhoubný, jako souhrn všech špatností a ukrutností. I na ‚českém‘ tisku, od ‚Národních listů‘ na levo, jako na barometru lze určit, jak mocný je tlak židovských vlivů na náš český život, zejména na naši realisticko-socialistickou pokrokovou inteligenci. Bohužel ani Dr. Kramář, jehož většina národní inteligence považuje za nositele slovanské myšlenky z doby obrozenské, staro- a mladočeské,

---

¹⁶² NÁROD 1920, 7.

¹⁶³ NÁROD 1920, 80.

neodolal modě, zlořečiti caru mučedníku a carismu...“ Toliko židovské kritiky, a autor pokračuje: „Kdo lépe z Čechů, než Dr. Kramář, měl by znáti pravdu o carském Rusku, o caru-Slovanu, caru demokratu od kosti, který měl jedinou vadu, že byl příliš měkký, shovívavý a dobrotivý, že mu jen scházela pevná ruka, jakou musí mít každý vladař, zejména vladař tak ohromné říše. Toho využítokovali Židé a jejich spojenec Wilhelm.“¹⁶⁴ Wilhelm, německý císař Vilém II., je v autorových očích zločinec a figurka židovského spiknutí, považuje jej za „člověka na trůně, který brousí meč na svou oběť a v téže době ujišťuje ji o nezlomné věrnosti a upřímném přátelství.“¹⁶⁵

V dalších pasážích jde spisovatel ještě dál. Mikuláš je pro něj ztělesněním slovanského ideálu a nepřipouští tedy, že by se „car-Slovan“ mohl zamilovat a dobrovolně oženit s Němkou. Na celou situaci kolem sňatku careviče s hesenskou princeznou má vlastní pohled: „Jako mladý následník zamiloval se do Polky, znamenité baleríny Krzeszynské, s níž měl dva syny. Prosil otce, Alexandra III., aby mu dovolil zříci se nároků na trůn, ježto chce zůstatí věren své první lásce a dostátí povinností otce. Ani přísnost Alexandra III., ani prosby matky nic nepomohly. Použito tedy lsti. Nemocného, a smrti už zasvěčeného Alexandra III. vezou z Petrohradu na Krym. Zde, okolo umírajícího otce, následník musel dlíti s celou carskou rodinou několik měsíců, v odluce od Krzeszynské. V krásném zákoutí romantického kraje byl mladistvý carevič sveden se svůdnou krasavicí, Alicí Hessenskou...“¹⁶⁶ Tak jako bolševická propaganda v tisících hodnotí události ze svého jednostranného pohledu, tak i František Dědina ve svém díle vidí osobu cara a situaci kolem něj pouze černobíle. Jeho subjektivní postoj k němectví, židovství a slovanství se na stránkách publikace projevuje velmi zřetelně a nelze tak dílo považovat za důvěryhodný zdroj informací. Co se týče Mikulášovy popravy, i za tímto činem stojí podle něj německo-židovští „spiklenci“ a vyjadřuje se k ní slovy: „...vražda byla vykonána židy as na pokyn Wilhelma a teprve potom, když pokusy, získat cara ku přiznání Brestlitevského míru a pro spolek s Německem, úplně selhaly.“¹⁶⁷

Následující část knihy se věnuje heslu ‚Od podvodného k pravému socialismu‘. Bolševický převrat v Rusku vidí autor jako další projev židovského vlivu a jeho rozmáhající se nadvlády. Podle Čestmírových slov „vláda židů, zjevná v Rusku a skrytá jinde, je založena na lži, klamu a lsti, na tisku židům sloužícím...“ a radí svým

---

¹⁶⁴ ČESTMÍR 1920, 15–16.

¹⁶⁵ ČESTMÍR 1920, 16.

¹⁶⁶ ČESTMÍR 1920, 17.

¹⁶⁷ ČESTMÍR 1920, 20.

čtenářům: „Nevěřme heslům, kterými židé vábí nevědomý lid, zejména slovům pokrok, liberalism, demokratismus, socialismus, komunismus atd. Držme se hesla otce národa, Palackého: ‚Svůj k svému‘.“¹⁶⁸ Na stránkách Dědina upozorňuje na možné nebezpečí, nabádá ostatní k uvědomění si vážnosti situace, ale poznamenává, že není příznivcem násilí: „Odmítáme myšlenku ruských pogromů na židy, kteří ve své mstivosti učinili pogrom na celý národ ruský. Jako Slované odmítáme každé násilí, ať proti komukoli. Vždyť cestou uvědomění lidu, jeho výchovy, řádné národní vlády a pomoci zákonodárství lze docílit toho, aby byla zlomena moc mezinárodní vlády židovských miliard bez nejmenšího násilí.“¹⁶⁹

Ani další dílo z roku 1921 nepochází z pera nezaujatého svědka. Autor Pavel Fink se ve své práci *Svatý ďábel* věnuje kontroverzní postavě spjaté s romanovským domem, kterou byl Rasputin. Cara Mikuláše II., na rozdíl od předchozího díla, nijak neidealizuje, ale zcela naopak jej staví do pozice neschopného člověka „z rodu, zatíženého alkoholismem, oslabeného rozkošnictvím a nemocemi.“¹⁷⁰ Některé úseky textu se s největší pravděpodobností nezakládají na skutečnosti, poněvadž při popisu Mikulášova fyzického vzhledu uvádí, že „byl malý, zavalitý obřík na hliněných nohou.“¹⁷¹ Poslední ruský car byl sice malé postavy, ale od mládí cvičil a podle dobových svědectví měl sportovní postavu. Podobně jako Čestmír, i Pavel Fink vidí ve sňatku careviče s německou princeznou politický tah „železného kancléře Bismarcka“ a v Mikuláši pouhý nástroj vychytralých osob z jeho blízkosti: „Přes to, že Alice Mikuláše nemilovala, dovedla si ho, tak říkajíc, otočit okolo prstu. Mikuláš hned po svatbě musel přerušit milostný poměr, který udržoval s Polkou, primabalerínou Křesinskou, s níž měl tři nemanželské děti... ‘carevna máť’ Marie Feodorovna. Tato žena, rozená intrikánka, vynaložila všechnen svůj ženský důvtip na to, aby donutila Mikuláše k abdikaci ve prospěch jeho bratra Michaila. Plán byl by se jí málem zdařil, nebýti prozíravosti Alexandry Feodorovny a pletichářství ministra carského domu, Němce barona Frederichse.“¹⁷² Informace o počtu nemanželských dětí s balerínou Krzesiňskou se u Finka a Dědiny rozcházejí, oba však mají stejný názor na carevnu

---

¹⁶⁸ ČESTMÍR 1920, 46, 47.

¹⁶⁹ ČESTMÍR 1920, 51.

¹⁷⁰ FINK 1921, 8.

¹⁷¹ FINK 1921, 8.

¹⁷² FINK 1921, 9.

německého původu, kterou Pavel Fink dokonce označuje podle údajné petrohradské dobové přezdívky jako „*protivnou hessenskou mouchu*“.¹⁷³

Stěžejní část knihy se zabývá postavou Rasputina. Přestože byl tento ruský mužik jistě velmi vlivnou a kontroverzní postavou, značně působící zejména na carevnu, sílu jeho pletichářství Fink ještě více přibarvuje. Rasputinův příchod ke dvoru popisuje slovy: „*Cestu ke dvoru vyšlapala Rasputinovi Anna Výrubova, dvorní dáma carevny. Tato žena stála v čele dvorní kamarilly, jež záhy vypožorovala, že zhýralý, polopomatený Rasputin, nadaný nicméně přirozenou lstivostí ruského sedláka, mohl by býti znamenitou loutkou v rukou obratných režisérů, kteří mohli by takto pohodlně a úspěšně ze zákulisí řídit intriky při dvoře a paralyzovati výstřelky slabé vůle Mikuláše II.*“¹⁷⁴

Autor vypráví řadu příhod, které se údajně odehrály v paláci i mimo něj v Rasputinově přítomnosti. Většina z nich se zdá až přehnaná, i když „svatý muž“ opravdu za zády carevny o ní mluvil dosti nepatřičně, v její a carově blízkosti se choval pokorně a nazýval panovníky „máma“ a „táta“. Přesto se v publikaci objevují fantastické příběhy, jako například „*scéna, k níž došlo v prosinci 1916 při animovaném spiritistickém večírku. V přítomnosti velkoknížat, k úděsu dvorního panstva Rasputin troufal si tehdy hrubě poplácati Alexandru Feodorovnu po plecích s výrokem: ‚Už tě milá, víc nepotřebuju. Teď mám měkčí kůstky. Víš, ty tvoje dcerky...‘ Velkokníže Dimitrij Pavlovič, uslyšev neslýchanou urážku carské rodiny, sesinal hněvem a dal zbrklému starci políček. A hle; Alexandra Feodorovna, místo aby rytířskému mladému muži poděkovala, omdlela hysterickou zlobou. Dimitriji Pavlovičovi příhoda vynesla ledovou nemilost.*“¹⁷⁵ Skutečnost proč se ale dřívější carský oblíbenec Dmitrij dostal u Alexandry v nemilost, byla jiná. Edvard Radzinskij ve své knize *Rasputin* uvádí, že v červnu 1912 došlo k zasnoubení velkoknížete Dmitrije Pavloviče s Olgou Nikolajevnou, carevou nejstarší dcerou. Tou dobou se však mladý velkokníže seznámil s Felixem Jusupovem, známým svými homosexuálními skandály. Carská rodina se vyděsila a „*sledovala polekaně vřelý vztah mezi oběma mladíky, poněvadž byla obeznámena s Felixovou homosexualitou a ta byla podle zákonů ruské říše trestná... Olžin budoucí manžel dostal zákaz stýkat se s Felixem... Ale Felixova moc nad Dmitrijem byla silnější... dal přednost odchodu z Alexandrovského paláce. Usadil se ve*

---

¹⁷³ FINK 1921, 5.

¹⁷⁴ FINK 1921, 19.

¹⁷⁵ FINK 1921, 28.

*vlastním domě v Petrohradě...*¹⁷⁶ Zasnoubení bylo zrušeno a Alexandřino rozhodnutí posvětil i Rasputin. Tak došlo k odcizení carské rodiny s Dmitrijem i k nenávisti velkoknížete vůči mužikovi. V prosinci 1916 bude jedním z jeho vrahů.

4.3. Překlady zahraničních autorů věnující se pádu a smrti Romanovců

Stejně jako v Československu, tak i v jiných, zejména evropských, zemích vyšlo několik publikací věnujících se dění v Rusku v letech 1917-1918. Některé z nich sledují osudy revoluce, další osudy posledního cara. Pro české prostředí byly nejvýznamnější překlady zejména ze dvou evropských zemí, ke kterým měl český stát tradičně velmi blízko – Francie a Rusko.

Pád carské vlády neboli *Výklad prostým lidem o událostech na Rusi* vyšlo v roce 1919. Z ruského originálu Vladimira G. Korolenka přeložil Vincenc Červinka. Dílo je menšího rozsahu a bylo napsáno v roce 1917 po únorové revoluci. Knížka má za úkol seznámit čtenáře s poměry mezi ruskými cary od Petra Velikého, přes Alexandra II. a III. po Mikuláše II., a vysvětlit proč musel carský režim padnout. Přestože cara Alexandra II. nevelebí, uznává alespoň jeho pokrokové změny. Naproti tomu však pro Alexandra III. nachází pouze slova kritiky. Velké naděje pak přinesl nástup na trůn Mikuláše II. Národ očekával od mladého cara změny, kterých se ale nedočkal. Za jeho první selhání označuje sjezd představitelů všech stavů, kde car pronesl svůj první důležitý projev. „*Car byl vzrušen a čapku držel v rukách. Prošel dvacet kroků, stanul a jal se hovořiti nejistě, nakukuje při tom do čapky, v níž ležel kousek papíru s napsanou řečí. Potom se vypravovalo, že tu řeč napsal mu Pobědonoscev a položil mu ji do čapky, aby se mladý car nespletl. Ke konci té řeči téměř křičel nervosním, rozčileným hlasem. A v tom křiku mladého cara všecka Rus vyslechla odpověď nejvyššího činnictva na skromnou prosbu, vznesenou tverským zemstvem.*“¹⁷⁷ Poté, co car zklamal zemstva, když nevyslyšel jejich prosby, došlo k dalšímu otřesu veřejnosti. Při příležitosti korunovace se na Chodynském poli konala slavnost, „*davy hrnuly se k boudám. Zadní tlačili se na přední. Kdo byli vpředu, nemohli se vměstnati do těsných průchodů. Byli přimáčknuti k rohům ohrady, ke stěnám, přehýbali je v polovici na barierách a umačkávali. Rozlehly se nelidské výkřiky. Začala slepá hrůza. Kdo padl, ten už se*

---

¹⁷⁶ RADZINSKIJ 2002, 165–166.

¹⁷⁷ KOROLENKO 1919, 21.

nevzchopil – šlapali po něm bez ohledu a bez rozmyslu, a ušlapali na smrt...“¹⁷⁸ Lidé viděli v tomto neštěstí předzvěst tragické vlády mladého cara.

Jako naplnění zlých znamení uvádí autor další nešťastné události během Mikulášova panování, kterými byla válka s Japonskem nebo krvavá neděle. Toho dne vyšly do k paláci „tisíce lidu se svým doufáním. Věřili: hle, teď hned přijdou k paláci. Car vyjde k nim. Obklopí ho, jako děti obklopují otce. Vyslechne jich, a oni uvidí konečně onoho ve snách vytouženého lidového cara, jak obraz jeho po celé věky tanul před duševním zrakem jejich otcův i dědův i pradědů... carský palác byl takto jakoby opásán řetězem bodáků, a za nějaký čas, na povel opásán byl i dýmem, palbou výstřelův a krví...“¹⁷⁹ Dílo se věnuje i zavraždění Rasputina, které mělo podle velkoknížat zachránit monarchii. Jako poslední kapka před pádem Romanovců je ale světová válka a její průběh. Kniha vrcholí abdikací Mikuláše, kdy „skončilo carstvování tohoto domu. Před třemi sty lety, za vyzvánění zvonů, za provolávání lidu vstoupil první Romanov do Moskvy. Nyní za téhož jásotu lidu Rusko sesadilo posledního představitele toho domu, a vláda octla se opět v rukou lidu.“¹⁸⁰ Tak popisuje text náladu po vítězné únorové revoluci, která padla ještě toho roku v říjnu.

Další dílem přeloženým z cizojazyčného originálu je *Poslední Romanovec* od Francouze Charlese Riveta z roku 1919. První vydání vyšlo již v roce 1917 a sleduje osudy carské rodiny pouze do internace v Carském Sele. Autor však nahlíží na své vyprávění v kontextu rusko-francouzských vztahů. Zabývá se osobností Mikuláše II., kterého francouzský tisk líčil „jako osvíceného samovládce, kterému válka odhalila nebezpečí nezodpovědné byrokracie a chystala se od nynějška sdružit s věcmi státu živé síly národa.“ Rivet ale oponuje: „Přeludy nebo podvod. Pravý Mikuláš II., neměl na neštěstí nižádné podoby s touto smyšlenou osobností. Měl totéž jméno, toť vše.“¹⁸¹ Charles Rivet je další z autorů, jež ve své práci uvádí poznámku o carevně Alexandře a její lhostejnosti k Mikuláši. Dokonce se podle Riveta „v Petrohradě tvrdí, že možná bezplatně se přičítá otcovství velkovévody Alexeje carovi.“¹⁸² Dále se autor zabývá Rasputinovým vlivem na carevnu a její manipulací manželem.

Popisuje okruh romanovské rodiny, tvořící opozici proti „svatému muži“, jehož moc i drzost se nadále zvětšovala. Neúspěchy na frontě a skandály s mužikem v hlavním

---

¹⁷⁸ KOROLENKO 1919, 25.

¹⁷⁹ KOROLENKO 1919, 31, 32.

¹⁸⁰ KOROLENKO 1919, 46.

¹⁸¹ RIVET 1919, 21.

¹⁸² RIVET 1919, 30.

městě dynastii stále více ohrožovaly. Mezi lidmi se opětovně šířily pomluvy o prostopášnostech na carském dvoře i příběhy reálnější, jako byla událost, kdy Rasputin „*snídal u sestry Vyroubové. Čekali tuto, která měla přijít z Carského Sela. Když vešla do jídelny, držela v ruce balíček. Podala jej Řehořovi řkouc: ‚Je to dar Jejího Veličenstva, jež probdělo část noci, abych Vám jej mohla dnes dopoledne přinést, neboť carevna vroucně si přeje, abyste ode dneška po svatém přijímání oblékal to, co vám vlastnoručně ušila.‘ Rasputin rozdělal balíček: byla to košile z modrého hedvábí, ruská košile, kterou měl ve zvyku se odívat jako všichni sedláci, splývající přes velice široké spodky, jež vbíhaly do shrnovaček, ty nosil Rasputin vyleštěny. ‚Uvidíme potom,‘ pronesl z rozmrzenou tváří, hodiv dar vládkyně na kus nábytku za sebou...“¹⁸³*

Mimo carské rodiny se dílo zabývá i ruskou politikou, politickými stranami i projevy revoluce. K pádu vlády se Rivet vyjadřuje slovy: „*Vláda byla do té míry červivá, že se bez nárazů shroutila. Drama, od let skryté, vyžadovalo sotva několik hodin pro svůj epilog. Car vzdálen, dalek, hříčka přičících se vlivů, podepsal své odstoupení v modrém vagoně svého císařského vlaku, uvedeného v bezpečí na stanici v Pskově, jakoby si neuvědomoval, co přichází: události přehnaly se přes tuto podivnou osobnost, která žila ve svých palácích jako v ikonostázu.“¹⁸⁴ Poslední kapitola knihy se věnuje tématu Francie a Rusko. Rozebírá francouzsko-ruský spolek, který podle autorova názoru Francii poškodil. „*Tato neznalost našeho spojence byla pramenem všech francouzských nehod, abychom počali ruskou nemohoucností na počátku války, pokračovali revolucí, neočekávanou naší veřejností a skončili poněkud znepokojujícím obratem, který bere na sebe v očích spojenců sociální bouře, otrásající carskou říší.“¹⁸⁵**

V roce 1926 vyšla v českém překladu stěžejní práce věnující se smrti posledního ruského cara s názvem *Zvraždění carské rodiny*. Jedná se o dokumenty a výsledky vyšetřovací komise sepsané Nikolajem Alexejevičem Sokolovem. První část knihy se věnuje událostem od abdikace po příjezd do Ipat'jevova domu, druhou tvoří výpovědi svědků, rekonstrukce poprav a sepsání nálezů. Samotné vyšetřování bylo zahájeno 30. července 1918 a „*byl jím pověřen vyšetřující soudce pro důležitější případy Jekatěrinburského Krajského Soudu Nametkin...“¹⁸⁶ Ten byl ale již o týden později z případu odvolán a práce se ujal soudce Sergejev. 5. února 1919 byl šetřením pověřen nový soudce pro zvlášť důležité případy N. A. Sokolov. Před jeho příchodem už první*

---

¹⁸³ RIVET 1919, 53.

¹⁸⁴ RIVET 1919, 149.

¹⁸⁵ RIVET 1919, 215–216.

¹⁸⁶ SOKOLOV 1926, 7.

dva vyšetřovatelé udělali soupis místností v Ipatjevově domě. Pokoje velkokněžen a carských manželů byly označeny číslicemi X. a XIII. Zde se našla například *„fotografie velkokněžny Marie Nikolajevny, navštívenka dvorního lékaře Botkina, a malý útržek papíru, na němž jsou napsána jména účinkujících osob v jakési anglické divadelní hře, v níž role byly rozděleny mezi Anastázií Nikolajevnou, Marií Nikolajevnou, Alexějem Nikolajevičem a Gibbsem. Na lístku je datum: „4. února 1918, Tobolsk“.*¹⁸⁷ Prohlídku dolních místností vykonal soudce Sergejev. Pokoj označený číslicí I. v něm vyvolal podezření, když na podlaze spatřil umývanou krev. *„Jasný obraz zločinu podal sousední pokoj, označený číslicí II... V tomto pokoji byly stěny a podlaha na mnoha místech poškozeny.*¹⁸⁸ Poté, co 25. července prchli bolševici z Jekěrínburgu, vydali se rolníci z vesnice Kopt'aky prohledat místa, která byla ještě před pár dny uzavřena a obklíčena hlídkami. *„30. července přijel tam vyšetřující soudce Nametkin. S ním přijel dr. Derevenko, komorník Čemodurov a mnoho důstojníků. Byly učiněny některé velmi cenné nálezy. Nametkinovu pozornost upoutala otevřená šachta. Byla prozkoumána pod vedením prokurátorova náměstka Magnického. Já sám prohlížel jsem důl a jeho okolí v době od 23. května do 17. června 1919. Když jsem oznámil výsledky vyšetřování Admirálu Kolčakovi, nařídil, aby byly podniknuty vykopávky. Práce začaly 6. června a byly přerušeny 10. července.*¹⁸⁹ V šachtách a okolí byly nalezeny desítky předmětů, od úlomků šperků, přes přezky, skla z brýlí, obrázky svatých až po kulky. Lidské ostatky zde ale nebyly. Jediným vodítkem byl lidský prst a dva kousky lidské kůže. *„Znalci se kloní k mínění, že je to prst ženy, která měla dlouhé jemné prsty. Je oddělen právě v kloubu. Kraje kloubu a kůže jsou hladké a rovné. Proto znalci mají za to, že prst byl asi odříznut nějakým ostrým nástrojem...“*¹⁹⁰ Dokonce téměř po roce od popravy se v šachtě našla mrtvola Anastáziiny fenky. *„Následkem nízké teploty se mrtvola v šachtě dobře uchovala. Pravá přední noha psa byla zlomena. Lebka byla proražena, čímž podle mínění lékařů nastala ihned smrt. Gibbs vypovídal: „Anastázie Nikolajevna měla malinkého psíčka, jakéhosi japonského plemene... psík ten náležel Anastázii Nikolajevně, měli jej ale všichni rádi, obzvláště carevna. Myslím, že ten psík, kterého jsem dnes viděl u šachty, jest Jammy. Všiml jsem si jak srsti, tak očnic a zubů. Tvrdím, že je to rozhodně on.“*¹⁹¹

---

¹⁸⁷ SOKOLOV 1926, 175.

¹⁸⁸ SOKOLOV 1926, 178.

¹⁸⁹ SOKOLOV 1926, 206.

¹⁹⁰ SOKOLOV 1926, 222.

¹⁹¹ SOKOLOV 1926, 222–223.

V Permu byl po jeho dobytí zatčen a vyslýchán Pavel Medvědév, jeden z carských vrahů. Medvědév vypověděl, co se stalo osudnou noc, podle vlastních slov „*vyšel za plot a hned po odchodu uslyšel střelné rány a šel nazpět do domu říci Jurovskému, že výstřely bylo slyšet. Když vstoupil do pokoje, kde byla carská rodina, tu oni všichni již byli zastřeleni a leželi na podlaze v různých polohách; kolem nich teklo mnoho krve, - byla hustá a ssedlá; všichni, kromě carova syna Alexěje, byli již asi mrtví, Alexěj ještě sténal. Jurovskij ještě dvakrát nebo třikrát před jeho (Medvěděva) očima střelil Alexěje z Naganu, a on pak utichl... Viděl on, Medvědév, že tak skutečně byli zastřeleni: bývalý car Nikolaj II., jeho žena Alexandra Feodorovna, syn Alexěj, dcery Tatjana, Anastazie, Olga, Xenie, dr. Botkin a služebnictvo: kuchař, sluha a pokojská. Každý z nich měl několik střelných ran v různých částech těla, obličejové měly všichni zalité krví, jejich šaty byly též celé v krvi. Mrtví patrně až do poslední chvíle ničeho o hrozném nebezpečí nevěděli.*“¹⁹² Chyba v posledním jméně carovy dcery, ve skutečnosti Marie, byla zaznamenána doslovně podle svědkovy výpovědi. Je pravděpodobné, že Medvědév velkokněžny jménem přesně neznal.

Knihy se zabývá i další popravou Romanovců. 28. září byl dobyt Alapajevsk a 11. října bylo zahájeno formální vyšetřování „únosu“ velkoknížat. V únoru převzal vyšetřování Sokolov. Díky svědkům vyšetřovatelé brzy zjistili, že Romanovci a jejich suita byli vezeni asi na deseti povozech po cestě z Alapajevska do Siňačichy. „*Celá ta řada povozů jela od Alapajevska směrem k Siňačiše. Potkal jsem ty vozy asi pět verst od Alapajevska. Ani křiku, ani hovorů, ani zpěvu, ani nářku – slovem žádného zvuku jsem neslyšel: jeli tiše, klidně,*“¹⁹³ tak scénu popisuje rolník Solonin. Nedaleko této cesty se nachází důl, kde v jedné ze starých šachet ve dnech 8. -11. října byla nalezena těla velkoknížat. Mrtvoly byly vystaveny, aby je lidé identifikovali a byla zahájena pitva. Podle nálezů na tělech mohla být zrekonstruována poprava. Vyšetřovatelé zjistili, že Romanovci zemřeli velmi násilnou smrtí, například u velkokněžny Alžběty byly „*na lebce po stažení kůže objeveny výrony krevní: v krajině čelní, v rozsahu asi dětské dlaně a v krajině levé temenní kosti, v rozsahu dlaně dospělého člověka; výrony ty jsou v podkožním vazivu, ve svalech a na klenbě lebeční. Kosti lebni jsou neporušené... V tvrdé pleně mozkové na temeni jest výron krevní.*“¹⁹⁴ Sokolov pomocí svých agentů také vypátral, co se stalo s carovým bratrem Michaiilem. Stejně jako jeho příbuzní byl

---

¹⁹² SOKOLOV 1926, 238–239.

¹⁹³ SOKOLOV 1926, 269.

¹⁹⁴ SOKOLOV 1926, 270.

i on nedaleko Permu zastřelen. Závěr knihy tvoří soupis předmětů, jež našli vyšetřovatelé v Ipat'jevově domě, jeho okolí a v bytech strážných při domovních prohlídkách.

Závěr

Osobnost i smrt posledního ruského cara jsou již dnes literárně vyčerpané. Nyní už nežijí svědkové, kteří by vnesli do případu popravu Romanovců nové světlo. První část mé práce je výsledkem studia a čerpání z této dosud vydané literatury. Pokusila jsem se v ní shrnout osud Mikuláše II., jehož tragický konec sdílela i celá jeho rodina, a stěžejní události jeho vlády, které zapříčinily pád ruského impéria. Dále jsem se snažila z širšího pohledu představit reakce českého prostředí na výměnu režimů v Rusku. Zjistila jsem, že závěr není jednoznačný, protože názory se v průběhu let měnily. Jiné poměry panovaly v době Rakouska-Uherska a jiné po vzniku samostatného Československa. Dokladem toho je jak změna vztahu k ruské emigraci, tak i vystoupení českých legionářů během občanské války na Rusi. Sám Masaryk své stanovisko k ruské otázce několikrát pozměnil. Nejbližší mu ale zůstal liberální proud ruské politiky, jehož emigranty později přijal v Československu.

Úzké vazby na Rusko jsou patrné i ve výtiscích s tématem smrti Mikuláše II., jako byla česká vydání Sokolovova vyšetřování nebo svědectví carova lokaje. V rámci svého bádání jsem nashromáždila všechny publikace od českých autorů, vydané bezprostředně po smrti Romanovců i několik děl do češtiny přeložených. Jejich obsah jsem vyložila v poslední kapitole své práce. Prozkoumáním dobových novin z července a srpna 1918 jsem také našla první reakce českého tisku na popravu ruského cara. Česká společnost nebyla lhostejná k událostem z let 1917-1918, ať už se jednalo o zklamání z pádu „bátušky“ cara, nadšení z demokratizace Ruska nebo zaskočení z bolševické revoluce. Změnu orientace vůči Rusku projevil český stát ještě mnohokrát.

Kolem osudu carské rodiny ve 20. století koloval nespočet dohadů. Přestože už vyšetřování v letech 1918-1919 dospělo k závěru, že v Ipat'jevově domě zemřeli všichni její členové, absence ostatků zavdávala důvody ke spekulacím. Tu a tam se stalo, že se objevil zachráněný Alexej, přeživší Anastázie a jinde zase jejich sestry. V Sovětském svazu bylo téma Romanovců stále tabu, přesto se ale objevili badatelé, kteří o ně projevíli zájem.

V roce 1978 se Alexandr Avdonin a Gely Rjabov rozhodli případ Romanovců znovu otevřít. První z nich byl archeolog, druhý pracoval na ministerstvu vnitra, díky čemuž získal přístup k Jurovského zprávě o popravě. Podle těchto pamětí se vydali k dolu Čtyř bratří a zdejšími jámami. Po dlouhém kopání zde našli kosterní pozůstatky. Poněvadž ale nebyla doba na odhalení takového tajemství zralá, uložili je zpět. Až článek Edvarda

Radzinského z roku 1989 v časopisu Ogoňok rozpoutal o Romanovce zájem. V roce 1991 bylo pátrání obnoveno. Vědci našli devět těl z jedenácti a tím utvrdili spoustu lidí v tom, že dva členové rodiny přežili. Testy DNA během následujících let potvrdily, že ostatky patří carovi, carevně, dcerám: Olze, Taťáně, Anastázii; doktoru Botkinovi a třem sloužícím. V červenci 1998 byli po 80. letech nalezení členové Romanovců pohřbeni do rodinné hrobky v chrámu Petropavlovské pevnosti. Místa pro velkokněžnu Marii a careviče Alexeje zůstala prázdná. Na nový obrat bylo třeba počkat do léta 2007, kdy byly nedaleko Jámy s kmeny nalezeny dvě další kostry. Šlo o chlapce ve věku asi čtrnácti let a asi dvacetiletou ženu. V roce 2008 testy DNA potvrdily, že se jedná o poslední z dětí Mikuláše II. Celá rodina tak mohla být konečně řádně pohřbena.

V roce 2000 byla carská rodina prohlášena za mučedníky a dnes patří k nejoblíbenějším ruským světcům. Svého svatořečení se v roce 1992 dočkala i velkokněžna Alžběta.

Česká společnost má v živé paměti spojení s dlouhou érou Sovětského svazu a zapomíná, že se zde nacházejí také stopy carismu. Vztah s Ruskem bude pro naši zemi dlouhou, stále otevřenou kapitolou.

Seznam použitých zkratek

ČSR (Československá republika), SSSR (Svaz sovětských socialistických republik)

Seznam literatury

Monografie/ monografie s podtitulem/ kapitola v monografii:

- BERÁNEK / DOLEŽAL 1955 — Jan BERÁNEK / Jiří DOLEŽAL: Ohlas první ruské revoluce v českých zemích. Praha 1955
- CLARKE 1997 — William CLARKE: Zmizelé bohatství carů. Praha 1997
- CLAYOVÁ 2008 — Catrine CLAYOVÁ: Král, císař, car. Praha 2008
- CONNAUGHTON 2004 — Richard CONNAUGHTON: Vycházející slunce a skolený medvěd. Praha 2004
- ČESTMÍR 1920 — ČESTMÍR: Odkaz cara mučedníka Mikuláše II. Slovanstvu. Praha 1920
- DORAZIL 1993 — Otakar DORAZIL: Vládcové nového věku 3. díl. Praha 1993
- DORAZIL 1993 — Otakar DORAZIL: Vládcové nového věku 4. díl. Praha 1993
- FEDOROVSKI 2010 — Vladimír FEDOROVSKI: Carevny širé Rusi. Frýdek-Místek 2010
- FIGES 2005 — Orlando FIGES: Lidská tragédie. Ruská revoluce 1891–1924. Praha/ Plzeň 2005
- FINK 1921 — Pavel FINK: Svatý ďábel. Praha 1921
- GALANDAUER 1977 — Jan GALANDAUER: Ohlas Velké říjnové socialistické revoluce v české společnosti. Praha 1977
- GILBERT 2005 — Martin GILBERT: Dějiny dvacátého století 1. díl. 1900–1933. Praha 2005
- HERBEN 1924 — Jan HERBEN: Ohlas zahraniční revoluce doma. Praha 1924
- HERESCHOVÁ 1995 — Elisabeth HERESCHOVÁ: Alexandra. Tragédie poslední carevny. Praha 1995
- HERESCHOVÁ 1996 — Elisabeth HERESCHOVÁ: Mikuláš II., poslední ruský car. Liberec 1996
- HERESCHOVÁ 1997 — Elisabeth HERESCHOVÁ: Alexej, syn posledního cara. Praha 1997
- HERESCHOVÁ 2011 — Elisabeth HERESCHOVÁ: Vražda carské rodiny. Praha 2011
- HUSA 1962 — Václav HUSA: Dějiny Československa. Praha 1962
- CHVOSTOV/ MINC 1950 — V. M. CHVOSTOV/ I. I. MINC: Dějiny diplomacie 2. Praha 1950
- IZAKOVIČ 2005 — Ivan IZAKOVIČ: Život a smrt. Tragédie posledního ruského cara. Praha 2005
- KATEŘINA II. 1993 — KATEŘINA II. (z ruského originálu přeložila Věra Amelová): Paměti carevny Kateřiny II. Praha 1993

- KOMANDOROVA 2009 — Natalja Ivanovna KOMANDOROVA: Russkaja Praga. Moskva 2009
- KOROLENKO 1919 — Vladimir G. KOROLENKO: Pád carské vlády. Praha 1919
- KOVTUN 1991 — Jiří KOVTUN: Masarykův triumf. Praha 1991
- LONGWORTH 2008 — Philip LONGWORTH: Dějiny impéria. Praha 2008
- MARY 2010 — Luc MARY: Poslední dny Romanovců. Praha 2010
- MASARYK 1925 — Tomáš Garrigue MASARYK: Světová revoluce za války a ve válce 1914–1918. Praha 1925
- METTERNICH 1992 — Tatiana METTERNICH: Svědectví o neobyčejném životě. Praha 1992
- NÁROD 1920 — NÁROD: Záhady Ruska. Záhuby Romanovců. Praha 1920
- NEDOROST 2007 — Libor NEDOROST: Češi v 1. světové válce 3. díl. Do hořkého konce. Praha 2007
- OPAT 1990 — Jaroslav OPAT: Filozof a politik T. G. Masaryk 1882–1993. Praha 1990
- RADZINSKIJ 1993 — Edvard RADZINSKIJ: Poslední car. Zavraždění Mikuláše II. a jeho rodiny. Praha 1993
- RADZINSKIJ 2002 — Edvard RADZINSKIJ: Rasputin. Praha 2002
- RADZINSKIJ 2007 — Edvard RADZINSKIJ: Alexandr II. Praha 2007
- RICHTER 1918 — František RICHTER: Poslední chvíle carské rodiny. Praha 1918
- RIVET 1919 — Charles RIVET: Poslední Romanovec. Praha 1919
- ŘÍHA 1957 — Oldřich ŘÍHA: Ohlas říjnové revoluce v ČSR. Praha 1957
- SLAVÍK 1933 — Jan SLAVÍK: Listy carských manželů z let válečných. Praha 1933
- SLAVÍK 2009² — Jan SLAVÍK: Leninova vláda. Praha 2009²
- SOKOLOV 1926 — Nikolaj A. SOKOLOV: Zavraždění carské rodiny. Praha 1926
- SYLLABA 1959 — Theodor SYLLABA: T. G. Masaryk a revoluce v Rusku. Praha 1959
- ŠEDIVÝ 2001 — Ivan ŠEDIVÝ: Češi, české země a Velká válka 1914–1918. Praha 2001
- ŠTEIDLER 1923 — František ŠTEIDLER: Naše vystoupení v Rusku r. 1918. Praha 1923
- ŠVANKMAJER/ VEBER/ SLÁDEK/ MOULIS 2002 — Milan ŠVANKMAJER/ Václav VEBER/ Zdeněk SLÁDEK/ Vladislav MOULIS: Dějiny Ruska. 3., rozšířené vydání, Praha 2002
- TEJCHMANOVÁ 1993 — Světlana TEJCHMANOVÁ: Rusko v Československu. Bílá emigrace v ČSR 1917–1939. Jinočany 1993
- URBAN 1982 — Otto URBAN: Česká společnost 1848–1918. Praha 1982

VACEK/ BABKA 2009 — Jiří VACEK/ Lukáš BABKA: Hlasy vyhnaných. Periodický tisk emigrace ze sovětského Ruska. Praha 2009

VASILJEVOVÁ 1986 — Zdeňka VASILJEVOVÁ: Dějiny Japonska. Praha 1986

VEBER 2000 — Václav VEBER: Mikuláš II. a jeho svět. Praha 2000

VONDRÁČEK 1922 — František VONDRÁČEK: Tragedie Ruska. Praha 1922

Sborník/ kniha sebraných článků/ sborník k poctě/ kolektivní práce:

BABKA/ ZOLOTAREV 2012 — Lukáš BABKA/ Igor‘ ZOLOTAREV (ed.): Russkaja akcija pomošči v Českoslovakii. Praga 2012

DOBUŠEVA/ KRYMOVA 2013 — Marina DOBUŠEVA/ Viktorija KRYMOVA (ed.): Olšany, nekropole ruské emigrace. Praha 2013

HANUŠ/ VLČEK 2008 — Jiří HANUŠ/ Radomír VLČEK (ed.): Interpretace ruské revoluce 1917. Brno 2008

PODANÝ/ BARVÍKOVÁ 1996² — Václav PODANÝ/ Hana BARVÍKOVÁ (ed.): Ruská a ukrajinská emigrace v Československé republice v letech 1918–1938. Praha 1996²

VÁVRA/ KOZELEK/ PELIKÁN 1967 — Jaroslav VÁVRA/ Karel KOZELEK/ Bohumil PELIKÁN (ed.): Říjnová revoluce a Československo-sovětské vztahy v československých tiscích 1918–1924. Praha 1967

VEBER 1995 — Václav VEBER (ed.): Ruská a ukrajinská emigrace v ČSR v letech 1918–1945. Praha 1995

Katalog výstavy/ katalog stálé expozice:

ZNAMENOV/ MIRONENKO/ BARKOVEC 2004 — Vadim ZNAMENOV/ Sergei MIRONENKO/ Olga BARKOVEC (ed.): Nikolaj II. Semya imperatora. Katalog k 300-letiju Petergofa 1705–2005. Sankt-Peterburg 2004

Článek v periodiku:

DĚLNICKÉ LISTY 1918 — DĚLNICKÉ LISTY (autor neuveden): Rusko. Ročník XXIX, č. 163. Vídeň 1918, 3

DĚLNICKÉ LISTY 1918 — DĚLNICKÉ LISTY (autor neuveden): Rusko. Ročník XXIX, č. 166. Vídeň 1918, 2

DĚLNICKÉ LISTY 1918 — DĚLNICKÉ LISTY (autor neuveden): Vláda bolševiků ohrožena. Ročník XXIX, č. 171. Vídeň 1918, 2

LIDOVÉ NOVINY 1918 — LIDOVÉ NOVINY (autor neuveden): Car zastřelen. Ročník XXVI, č. 197. Brno 1918, 3

- LIDOVÉ NOVINY 1918 — LIDOVÉ NOVINY (autor neuveden): Carevič zavražděn. Ročník XXVI, č. 207. Brno 1918, 3
- LIDOVÉ NOVINY 1918 — LIDOVÉ NOVINY (autor neuveden): Carevič zavražděn?. Ročník XXVI, č. 199. Brno 1918, 3
- LIDOVÉ NOVINY 1918 — LIDOVÉ NOVINY (autor neuveden): Carova rodina v bezpečí. Ročník XXVI, č. 204. Brno 1918, 3
- LIDOVÉ NOVINY 1918 — LIDOVÉ NOVINY (autor neuveden): Čechoslováci v Jekatěrinburku. Ročník XXVI, č. 210. Brno 1918, 2
- LIDOVÉ NOVINY 1918 — LIDOVÉ NOVINY (autor neuveden): Jak píše bolševický časopis o carovi. Ročník XXVI, č. 200. Brno 1918, 5
- LIDOVÉ NOVINY 1918 — LIDOVÉ NOVINY (autor neuveden): Kde je carevna?. Ročník XXVI, č. 202. Brno 1918, 3
- LIDOVÉ NOVINY 1918 — LIDOVÉ NOVINY (autor neuveden): Proč byl car zastřelen. Ročník XXVI, č. 200. Brno 1918, 5
- LIDOVÉ NOVINY 1918 — LIDOVÉ NOVINY (autor neuveden): Trocký byl proti carově popravě?. Ročník XXVI, č. 202. Brno 1918, 3
- NÁRODNÍ POLITIKA 1918 — NÁRODNÍ POLITIKA (autor neuveden): Čechoslováci v Rusku. Ročník XXXVI, č. 170. Praha 1918, 3
- NÁRODNÍ POLITIKA 1918 — NÁRODNÍ POLITIKA (autor neuveden): Další popravy Romanovců?. Ročník XXXVI, č. 170. Praha 1918, 5
- NÁRODNÍ POLITIKA 1918 — NÁRODNÍ POLITIKA (autor neuveden): Komise na popravišti cara Mikuláše. Ročník XXXVI, č. 168. Praha 1918, 2
- NÁRODNÍ POLITIKA 1918 — NÁRODNÍ POLITIKA (autor neuveden): Nejnovější zprávy. Ročník XXXVI, č. 164. Praha 1918, 1
- NÁRODNÍ POLITIKA 1918 — NÁRODNÍ POLITIKA (autor neuveden): Nikoli útěk, nýbrž odvléčení velkoknížat. Ročník XXXVI, č. 167. Praha 1918, 5
- NÁRODNÍ POLITIKA 1918 — NÁRODNÍ POLITIKA (autor neuveden): Pověst o zavraždění careviče. Ročník XXXVI, č. 165. Praha 1918, 2
- PRÁVO LIDU 1918 — PRÁVO LIDU (autor neuveden): Bývalý car Mikuláš zastřelen. Ročník XXVI, č. 167. Praha 1918, 2
- PRÁVO LIDU 1918 — PRÁVO LIDU (autor neuveden): Jak byl car zavražděn. Ročník XXVI, č. 172. Praha 1918, 3
- PRÁVO LIDU 1918 — PRÁVO LIDU (autor neuveden): Povstání Čechoslováků na Rusi. Ročník XXVI, č. 162. Praha 1918, 1

Obrazová příloha

1. Rodina Mikuláše II., roku 1904 v Sankt Petěrburgu

2. „Krvavá neděle“, 22. ledna 1905, Sankt Petěrburg, carští vojáci střílejí do demonstrujících dělníků před Zimním palácem

3. **Dcery Mikuláše II.**, roku 1914, Sankt Petěrburg, zleva: Marie, Taťána, Anastázie, Olga

4. **Vojáci na západní frontě obdrželi zprávu o abdikaci cara Mikuláše II., březen 1917**

5. **Mikuláš se synem Alexejem, roku 1918, Tobolsk, Mikuláš si v internaci krátil čas manuální prací**

6. **Otevřená šachta u dolu Čtyř bratří**, jaro 1919, vyšetřovatelé Bílé armády hledají ostatky carské rodiny

7. **Československé legie v Penze**, 1. května 1918, Penza, projev komisaře Rudé armády Kurajeva

Seznam vyobrazení

1. **Rodina Mikuláše II.**, roku 1904 v Sankt Petěrburgu. Reprodukce z: ZNAMENOV/ MIRONENKO/ BARKOVEC 2004, 35
2. „**Krvavá neděle**“, 22. ledna 1905, Sankt Petěrburg, carští vojáci střílejí do demonstrujících dělníků před Zimním palácem. Reprodukce z: FIGES 2005, 361, obr. 38
3. **Dcery Mikuláše II.**, roku 1914, Sankt Petěrburg, zleva: Marie, Taťána, Anastázie, Olga. Reprodukce z: ZNAMENOV/ MIRONENKO/ BARKOVEC 2004, 93
4. **Vojáci na západní frontě obdrželi zprávu o abdikaci cara Mikuláše II.**, březen 1917. Reprodukce z: FIGES 2005, 352, obr. 51
5. **Mikuláš se synem Alexejem**, roku 1918, Tobolsk, Mikuláš si v internaci krátil čas manuální prací. Reprodukce z: ZNAMENOV/ MIRONENKO/ BARKOVEC 2004, 117
6. **Otevřená šachta u dolu Čtyř bratří**, jaro 1919, vyšetřovatelé Bílé armády hledají ostatky carské rodiny. Reprodukce z: SOKOLOV 1926, 162, obr. 62
7. **Československé legie v Penze**, 1. května 1918, Penza, projev komisaře Rudé armády Kurajeva. Reprodukce z: HUSA 1962, 315